

DANSK AUDIOLOGOPÆDI

FAGBLAD FOR AUDIOLOGOPÆDER

Leg med sproget og de 120 hyppigste ord

Vi har mange forskellige materialer til træning af de nødvendige ord:

- 120 ords-tæppet
- På sporet af ordet, app eller opgaver til spf-pennen
- På sporet af ordet – fang tyven, bog og cd
- Sækkekort med de 120 hyppigste ord
- Turbo-ord

ABC-rap

Lær alfabetet gennem bevægelse og ved at lytte til sjove rap og beats. Æske med A4 plancher med rap og sjov illustration til hvert bogstav, 1 cd med rap og beats, 1 cd med pdf-filer af plancherne til fri print, en vejledning og et opgavehæfte.

Kr 348,-

Inkluderende specialpædagogik

En grundig indføring i den specialpædagogiske verden med de dilemmaer, undervisere kommer ud for. Relevant til alle de nye udfordringer og et kompetenceløft til arbejdet med inklusion.

kr 328,-

Den første læsning

Bo er ikke blevet klogere, men nu spræller han i festlige farver i to nye bøger. Pi, Jo og Bo danser og bader i to nye. Læs Lydnet begynder med gratis opgaver.

Bo og ulven / Bo får hyben / Pi og Jo / Pi, Jo og Bo
kr 68,- pr hardbackbog

Buchwalds Billedbank 2

1100 festlige illustrationer til alt mellem himmel og jord - næsten.

Bog og cd kr 448,-

LÆS MERE OG SE PRISER PÅ WWW.SPF-HERNING.DK · PRISER EXCL. MOMS

Special-pædagogisk forlag

Birk Centerpark 32 · 7400 Herning · Tlf 97 12 84 33 · forlag@spf-herning.dk · www.spf-herning.dk

'Det fine ved at lære noget er, at ingen kan tage det fra dig'

Årets gang i Audiologopædisk Forening følger i store træk det samme mønster hvert år. Kort tid efter kurset på Nyborg Strand begynder det nyvalgte kursusudvalg planlægningen af næste års efteruddannelseskursus. Mange har gennem tiden deltaget i dette arbejde og ved, at det kræver en stor indsats at opbygge et 3 dages kursus, som indeholder en blanding af nye tendenser og opfølgning på gammel viden og praksis indenfor vores fagområde. Det årlige efteruddannelseskursus kan kun finde sted, fordi kursusudvalget består af en række ildsjæle, som ser værdien og nødvendigheden af (op)kvalificering indenfor vores fagområde.

Det er ingen hemmelighed, at uddannelse og efteruddannelse altid har haft stor betydning for ALF. Og foreningen har markeret sig som en meget stærk initiativtager til at få det audiologopædiske fagområde sat i spil i kraft af netop kurserne på det årlige efteruddannelseskursus. Prøv bare at tænke på emner som arbejdshukommelse, eksekutive funktioner, læsevanskeligheder, forældresamarbejde, for ikke at nævne dysfagi, som efterfølgende har fostret en 'tænketaank', som arbejder videre med dette område i logopædisk regi.

Det audiologopædiske fagområde flytter og udvikler sig mærkbart i disse år og øger samtidig vores indsigt i, hvad kommunikative vanskeligheder er, og hvilke konsekvenser der kan være forbundet med at have dem. På vores fagområde findes der ikke mange muligheder for efteruddannelse – ikke mindst derfor har ALF i mange år kastet mange kræfter ind på dels at skaffe relevante forskere og oplægsholdere fra ind- og udland og dels at følge den forskning og de tendenser og strømninger, der er på vores fagområde.

Dette gælder også i år, hvor oplæggene på dette års efteruddannelseskursus for 2014 fordeler sig i 4 spor: Evidensbaseret praksis, Fonologi, Inklusion i logopædien og Kommunikationsvanskeligheder hos voksne.

I et fag som vores, hvor vores praksis i så mange år har været bundet op på 'plejer' og erfaring - og forskning har haltet efter, - er det en glæde, at vi i de senere år er kommet så langt, at vi kan forholde os til, hvordan vi anvender forskningen indenfor vores fag. Fonologisporet er en direkte afledning af dette års velbesøgte fonologikurser, hvor kursusudvalget gang på gang måtte dublere kurset grundet den store efterspørgsel. Med tre dages kursus om fonologi bliver der mulighed for at komme et spadestik dybere i emnet. Inklusion er det store mantra i disse tider, så også dette emne er tilgodeset i et spor om inklusion i logopædien. Vi inkluderer som aldrig før, og grundlæggende tænker jeg, at det er en flot tanke at arbejde med inkluderende fællesskaber og læringsmiljøer. Det er vel de færreste, der ikke ønsker inklusion, hvis de rette forudsætninger er til stede. Desværre går tanker om inklusion oftest hånd i hånd med en økonomisk agenda, hvilket kan give store udfordringer i vores audiologopædiske arbejde.

Det sidste spor er målrettet voksenområdet – et område som vi har haft en del forespørgsler på, og vi håber med dette spor at kunne imødekomme dette ønske.

Vi får desværre ofte meldinger om, at det efterhånden bliver sværere for vores medlemmer at få tildelt økonomi til kurser. Der er meget sandhed i ordene: *Hvis du synes, uddannelse koster mange penge – så prøv uvidenhed.*

Under alle omstændigheder håber bestyrelsen dels, at du finder oplæg i kursusmaterialet, som tilgodeser dine ønsker, dels at du får mulighed for tage på kursus – og vi ser frem til at byde dig velkommen til efteruddannelseskurset 2014 på Nyborg Strand.

Bente Reimann Jensen
Formand

Sprogvansekigheder hos børn med ADHD

I mit speciale fra januar 2013 analyserede jeg narrativer fra børn med ADHD (fremover kaldet ADHD-børn grundet læsevenlighed) for at undersøge om børn med diagnosen kunne have strukturelle sproglige vanskeligheder. Denne artikel er bygget på mit speciale og opridser kort væsentlige fund fra min undersøgelse.

KATHRINE KJÆR RASMUSSEN er Cand. Mag. i Audiologopædi og er ansat som talehørepædagog ved Meeqqanik Inuussuttunillu Siunnersuisarfik (Misi, Rådgivningscenter for børn og unge), Kommunefarfik Sermer-sooq.

Mail: kathrinekr@gmail.com

Omkring 2-3% af alle danske børn menes at være præget af ADHD i udtalt grad (Thomsen 2012), og vi møder ofte denne gruppe i praksissammenhæng. En undersøgelse af ADHD-børns strukturelle sproglige vanskeligheder kan målrette den logopædiske intervention mere specifikt til denne gruppe.

Inden for dansk børnelogopædi er ADHD-børn mest kendte for at have pragmatiske vanskeligheder, dvs. vanskeligheder ved at bruge sproget i den rette kontekst f.eks. med emnevalg og fastholdelse af den røde tråd. Selv om der er kendte sproglige karakteristika hos ADHD-børn såsom sen taledebut og læsevenligheder, er der ikke indgående kendskab til sproglige strukturelle vanskeligheder. Alligevel bliver andre grupper børn, som har store strukturelle vanskeligheder, f.eks. SLI, ofte forvekslet med ADHD grundet deres adfærd (Stanek 2010).

Undersøgelsen

For at undersøge sproget hos ADHD-børn undersøgte og indsamlede jeg narrativer for at få et indblik i eventuelle strukturelle sproglige forskelle hos danske børn med diagnosen ADHD og børn uden diagnosen.

Jeg udvalgte 24 jævnaldrende børn i alderen 8,5 - 10,5 år, der fortalte mig deres version af historien, som er illustreret i billedbogen »Frog, where are you« (Mayer 1969). De 12 børn med ADHD-diagnosen blev placeret i ADHD-gruppen, og alle børn i gruppen (undtagen et enkelt) var medicinerede på testtidspunktet. De resterende 12 børn i undersøgelsen uden diagnosen blev placeret i en matchgruppe. I matchgruppen var der ingen kendte sprog- og talevanskeligheder ifølge udfyldte spørgeskemaer fra lærere og forældre.

Ordforråd og grammatik

SLI-børn er kendte for at have vanskeligheder ved det strukturelle i sproget, f.eks. verbernes præteritumbøjning. For blandt andet at kunne be- eller afkræfte om ADHD-børn kan have strukturelle vanskeligheder, som minder om SLI børnenes, blev der derfor undersøgt forskellige ordklasser og bøjninger i narrativerne.

Undersøgelsen viste, at ADHD-gruppen ikke havde vanskeligheder ved at bøje verber og substantiver grammatisk korrekt. Dermed adskiller ADHD-gruppen i min undersøgelse sig fra SLI-børn. Derudover viste undersøgelsen, at ADHD-gruppen og matchgruppen havde et lige stort ordforråd, og narrativerne var gennemsnitlig lige lange både mht. tidsbrug og antal ord.

Børnene i ADHD-gruppen vekslede dog mere i valget af tid i verberne i narrativerne end matchgruppen gjorde. F.eks. kunne de påbegynde en ytring i nutid på et billede, derefter blade om til et nyt billede og påbegynde en ytring i datid. ADHD-gruppen har derfor sværere ved at fastholde kohærens i narrativer.

Denne tendens kunne også ses ved børnenes bladrning af bogens sider. Matchgruppen kunne påbegynde nye ytringer om det næste billede, imens de bladrede. F.eks. i denne ytring fra matchbarnet BH: »**Og så er det at herhenne så er det at han leder efter den**« (Nr. 6, Match, BH)

Det markerede er en påbegyndt ytring om det næste billede. Flere børn fra matchgruppen kan fastholde sprogligheden, mens de bladrer. Det gør gruppens narrativer mere flydende.

ADHD-gruppen har vanskeligere ved dette. De afslutter oftest deres ytringer inden bladrning, og på den næste side påbegyndes deres ytringer om situationen først efter et par sekunder, dvs. når de har set det næste billede. Dette resulterer i mindre flydende narrativer.

Abstrakthed og subjektiv fortolkning

Ved sammenligning af andre ordklasser adskilte grupperne sig dog. Matchgruppen brugte kvantitativt flere adverbier og adjektiver end ADHD-gruppen.

Kvalitativt var der også forskel. I ADHD-gruppen var der større tendens til at bruge adverbier og adjektiver som betegnede forhold, der var letaf-læselige på billederne.

Eksempelvis udgør følelsesbeskrivende adjektiver 42,8% af alle adjektiver hos ADHD-gruppen, mens samme type adjektiver udgør 64,2% hos matchgruppen.

Dermed kan der være en tendens til, at ADHD-børnene fortolker mindre på figurernes mentale verden. I stedet holder gruppen sig til det beskrivende og dermed sikre.

Tendensen til mindre subjektiv fortolkning af historien kan bekræftes af ADHD-børnenes henvendelser til mig under produktionen af narrativen. Eksempelvis spørger ingen af matchbørnene om hjælp til at benævne dyr eller omstændigheder i fortællingen som f.eks. barnet TS fra ADHD-gruppen: »og så råber han ned i sådan en (peger) hvad er det nu det hedder« (nr. 13 ADHD TS).

Omkring halvdelen af børnene i ADHD-gruppen henvender sig til mig under testsituationen med en lignende forespørgsel.

Matchbørnene er bedre til at fastholde deres

egen tolkning og fortsætte historien, selvom de er i tvivl. Dette kan ses i nedenstående citat fra matchbarnet A: »*Næste morgen han vågner kigger han ned i det her glas eller kugle der. Vi siger bare det er et glas*« (nr. 9 & 10, match A).

Matchbørnene kan have større forståelse for, at narrativen og fortolkningen af historien er subjektiv.

Ledsætninger

Ledsætninger bruges til at uddybe og præcisere omstændigheder i hovedsætningen og opbygge et hierarkisk niveau mellem sætningerne. Dermed kan barnet producere mere præcise og beskrivende ytringer for samtalepartneren.

ADHD-gruppens tendens til ikke at anvende abstrakt sprogbrug lige så hyppigt som matchgruppen ses også i sammenligningen af ledsætninger.

Begge grupper producerer ledsætninger, men ADHD-gruppen producerer kvantitativt ikke lige så mange som matchgruppen. Kvalitativt ses det, at ADHD-gruppens ledsætninger ofte beskriver scenen: »*Det var en dreng og en hund og en tudse, som sad på sit værelse*« (Nr. 1, ADHD LO).

Dette eksempel fra ADHD-barnet LO viser, at han bruger ledsætningen til at beskrive scenen på billedet.

Matchgruppen producerer også denne type ledsætninger. Flere af matchgruppen formår dog at producere ledsætninger med flere hierarkiske niveauer, som beskriver f.eks. kausalitet mellem sætningerne. Dette ses i eksemplet fra matchbarnet C: »*så falder de, og så griner de, fordi de synes, de hører noget, eller også smiler de*«. (Nr. 18, Match C).

C bruger her den markerede ledsætning til at forklare årsagen til handlingen i hovedsætningen. Dermed kommer hun med sin egen fortolkning af figurernes mentale verden.

Matchgruppen adskiller sig derfor fra ADHD-gruppen ved at have flere ytringer med flere hierarkiske niveauer. Matchgruppens narrativer vil samlet set virke mere fortolkende og forklarende end ADHD-gruppens.

Hos ADHD-børnene kan der være en manglende forståelse for, hvordan ledsætningerne fungerer, da der ikke er mange børn, som har opbygget et hierarki med ledsætninger, men i stedet har de narrativer, hvor sætningerne befinder sig på samme niveau gennem det meste af narrativerne.

Opsummerende om resultaterne

Narrativerne i min undersøgelse er semispontane, hvilket vil sige, at narrativerne er promptet qua billederne i bogen. Resultaterne kan dermed ikke overføres fuldstændigt til børnenes spontantale, men resultaterne kan vise tendenser i børnenes tale.

Begge grupper formår at løse den stillede opgave med at fortælle historien i bogen.

Gennemsnitligt er ADHD-gruppens narrativer på et lavere fortælleteknisk niveau end matchgruppens. Narrativerne i ADHD-gruppen fremstår mere deskriptive, dvs. at børnene fortæller historien ved at beskrive hvert billede enkeltvis i stedet for at fortælle en sammenhængende historie med en rød tråd.

Matchgruppen har generelt mere præcise narrativer, og de fortolker og uddyber mere end ADHD-gruppen. Dette ses f.eks. i det større antal adjektiver og adverbier. Begge grupper fortæller om handlingen i bogen, men matchgruppen »krydrer« deres narrativer sprogligt med flere beskrivelser og fortolkninger af personernes mentale verden.

Pragmatik og koncentration

Produktion af narrativer er en af de vanskeligste sproglige discipliner, da man blandt andet skal have et tilstrækkeligt ordforråd, grammatisk viden og viden om fortælleteknik for at kunne producere en sammenhængende narrativ.

Et sprogligt kendetegn ved ADHD-diagnosen er pragmatiske vanskeligheder. Disse vanskeligheder kan generelt vise sig ved ikke at kunne holde den røde tråd i samtaler og ikke at give samtalepartneren nok sproglig information til at skabe et præcist billede f.eks. ved manglende beskrivelser.

Det er uvist, om de udvalgte børn i ADHD-grup-

pen har pragmatiske vanskeligheder i dagligdagen, men i narrativerne fra gruppen kan tendensen til ikke at holde den røde tråd i historien påvises. Det ses f.eks. i vekslingen mellem tiderne, som giver en mindre kohærent narrativ.

Derudover giver ADHD-gruppen heller ikke samtalepartneren nok sproglig information til at kunne skabe samme historie, som barnet ser i bogen. Dette kan man eksempelvis se i ADHD-barnet Vs narrativ: »Og så finder han alle mulige dyr og så og så nogle ting og en ugle« (nr. 10, ADHD V).

V udspecificerer ikke hvilke dyr eller ting, han ser i bogen. Dermed får tilhøreren vanskeligt ved at forestille sig samme scenarie, som det V ser i bogen.

Barnet med en ADHD-diagnose kan muligvis have endnu vanskeligere ved at producere en kohærent narrativ i undersøgelsen, da barnet skal kunne selektere de vigtigste elementer fra billederne samtidig med, at det sprogliggør historien. Børn med ADHD kan have vanskeligheder ved at koncentrere sig og fastholde information i arbejdshukommelsen, og dermed kan produktionen af den semispontane narrativ være vanskeligere for dem i forhold til jævnaldrende uden diagnosen. Vanskeligheder med at fastholde information i arbejdshukommelsen kan måske forklare de mere deskriptive narrativer i ADHD-gruppen.

Betydning for praksis

ADHD-børnene i undersøgelsen har vanskeligere ved at producere abstrakte ord og ledsætninger, hvilket dermed er et sprogligt træk, som også generelt kendetegner børn med sprogproblemer (Bleses 2009).

Dette betyder nødvendigvis ikke, at ADHD-børnene har strukturelle sproglige problemer. ADHD-børnene har f.eks. ikke problemer med at bøjede ordklasserne i de korrekte bøjninger, hvilket adskiller dem fra børn med SLI. Men der kan være en tendens til vanskeligheder med mere abstrakte ord såsom adverbier.

I skolealderen har ADHD-børn større risiko for at få vanskeligheder med at læse og skrive. Forstå-

elsen for sprogets abstrakthed og kohærens er essentiel for læseforståelsen (Elbro 2008).

Disse abstrakte ord producerer ADHD-børnene i denne undersøgelse mindre af end matchbørnene. Narrativerne tyder derfor på, at de muligvis har vanskeligheder ved produktionen og forståelsen af disse. Det kan gøre det vanskeligere for ADHD-barnet at forstå og producere skreven tekst, da man skal kunne læse den røde tråd ud fra kohærens mellem sætningerne for at få mening.

Som voksne opnår ADHD-børn generelt et lavere uddannelsesniveau end jævnaldrende uden diagnosen (Klein 2012). Generelt vedvarer problemerne og kendetegnene ved ADHD i mere eller mindre grad i voksenlivet. Det lavere uddannelsesniveau kan skyldes læse- og skrivevanskeligheder, som vanskeliggør indlæringen. Men indtil for ganske få år siden var en udbredt opfattelse blandt både fagpersoner samt lægfolk, at man voksede fra ADHD. Der er ikke mange longitudinelle studier, som kan påvise ADHD-børnenes sproglige udvikling, og om den vedbliver med at være atypisk.

Resultaterne fra dette projekt kan i praksissammenhæng betyde, at man må tilpasse den audiologopædiske undervisning for ADHD-børn til at omfatte flere narrative øvelser. Selvfølgelig vil der være individuelle behov for det enkelte barn, da ADHD-gruppen er en heterogen gruppe, og det ikke er alle ADHD-børn, som har vanskeligheder med at konstruere narrativer (Luo 2008).

Men resultaterne viser, at fokus i den logopædiske intervention med fordel kan flyttes fra strukturelt sprog til mere at omfatte forståelse for ledsætninger og funktionsord (Bleses 2009), da disse områder er kritiske for ADHD-børn og kan medføre skrive- og læsevanskeligheder.

Desværre mistede jeg oversigten over folk, som har ønsket at få mit speciale tilsendt - I og andre interesserede kan kontakte mig pr. mail.

Referencer:

- Bleses D., Højen A (2009): *Når børn lærer sprog. Dansk sprogtilgængelsesforskning i et internationalt perspektiv*. Syddansk Universitetsforlag
- Christensen R.Z., Christensen L (2005): *Dansk Grammatik*. Syddansk Universitetsforlag, 2. oplag.
- Elbro, C. (2008): *Læsning og læseundervisning*. Nordisk Forlag A/S. 2. udg., 2. oplag.
- Klein, R.G., Mannuzza S., Ramos Olazagasti M., Roizen E., Hutchison J., Lashua E.C., Castellanos X. (2012): Clinical and Functional Outcome of Childhood Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder 33 Years Later. *Archives of General Psychiatry*. 69(12), S. 1295-1303.
- Luo F., Timler G.R. (2008): Narrative organization skills in children with attention deficit hyperactivity disorder and language impairment: Application of the causal network model. *Clinical Linguistics & Phonetics*, 22(1), s. 25-46
- Mayer, M (1969): *Frog, where are you?* Dial Books for Young Readers.
- Rasmussen, Kathrine Kjær: *Børn med ADHDs narrativer*. Upubliceret speciale audiologopædi, januar 2013
- Stanek, H. (2010): Børn med sprogproblemer får stille ADHD fejlagtigt. *Folkeskolen*.
- Thomsen P.H, Damm D (2012): *Børneliv i kaos. Om børn og unge med ADHD*. Hans Reitzels forlag. 2. udg. 1. opl.

SPÆNDENDE NYHEDER!

Sprog & Leg

KAJ OG DUKKELISE

Plysdukker som kan indgå i legen, når der læses op fra Kaj-bøgerne.

Leveres fra januar 2014, men kan bestilles nu.

Tilbud: kr. 224,- pr. sæt ex moms

FAMILIEN OP&NED

Ny rimbog af Lotte Salling, hvor der er fokus på antonymer og synonymmer.

Bogen kan læses både forfra og bagfra.

Få inspiration til oplæsning på

www.familienopogned.dk

Pris: kr. 196,- ex moms

KUFFERTER

Kuffert med ekstra forstærkninger i hjørnerne!

Priser:

3 stk. i en pakke: kr. 296,- ex moms

Lille str.: kr. 76,- ex moms

Mellem str.: kr. 96,- ex moms

Stor str.: kr. 136,- ex moms

CIRKELINE

Temakuffert med Cirkeline med inspiration

til forskellige aktiviteter indenfor de 6

læreplanstemaer. Der medfølger kort vejledning.

Pris: kr. 965,- ex moms

Tilmeld dig Sprog & Legs nyhedsbrev på www.sprogogleg.dk

Sprog & Leg v/ Ulla Flye Andersen • Tåstrupvej 44 • Selling • 8370 Hadsten

Tlf. nr.: 2090 1599 • ufa@sprogogleg.dk • www.sprogogleg.dk

Karlstadmodellen – sprogudvikling med individet i centrum

Solen skinner over Tapperiet i Køge. Området summer af liv. 80 børn og voksne er samlet til den første danske sommerskole i Karlstadmodellen. Fokusbørn, forældre, søskende, fagpersoner, Karlstadvejledere og hjælpere myldrer fra forelæsninger, workshops og individuel vejledning til Tegn til tale kursus, malerværksted, rytmik, og materialeværksted. Luften er tyk af engagement, arbejdsiver og håb. Håb om at arbejdet med Karlstadmodellen skal give fokusbørnene mulighed for at udvikle deres sprog, og derved mulighed for at udvikle deres liv.

METTE GRØNBEEK HANSEN er mor til Rosa på 4 år, som er født med en sjælden kromosomfejl, hvor udvikling af sprog bl.a. er en stor udfordring. Hendes familie har arbejdet med Karlstadmodellen siden december 2011. I sommeren 2012 del-

tog Mette, hendes mand og Rosa i den svenske sommerskole i Karlstadmodellen. Siden december 2012 har Mette siddet i en arbejdsgruppe bestående af 2 talepædagoger og 3 mødre, som har planlagt og organiseret den danske sommerskole i Karlstadmodellen, som løb af stablen i juli 2013. Familien deltog selv på sommerskolen. Siden marts 2013 har hun været bestyrelsesmedlem i foreningen IAKM DK; en forening, der har som formål at fremme kendskabet til Karlstadmodellen i Danmark. mette@bjergkaeden.dk

Karlstadmodellen er en svensk sprogtræningsmodel udviklet af Iréne Johansson tilbage i 70'erne. Karlstadmodellen har som hovedformål at arbejde for alle menneskers ret til at lære, udvikle og anvende sprog uanset diagnose, alder og forudsætninger. Visionen er at fremme et godt liv for den enkelte med respekt, delagtighed og ligestilling. Og netop derfor kan alle børn inkluderes i Karlstadmodellen, som er meget anvendelig i forbindelse med inklusion af børn med særlige læringsbehov og udsatte børn i dagtilbud og skoler.

Sprogtræning med individet i centrum

En grundtanke i Karlstadmodellen er, at alle sprogforstyrrelser er unikke – ligesom alle men-

nesker er unikke. Derfor tilpasses sprogtræningen det enkelte barn, og sprogudviklingen varierer derfor i tempo og sværhedsgrad. Der tages altid udgangspunkt i fokusbarnets interesser. Det er ikke svært at lære noget nyt, bare det er sjovt. Mennesker udvikler deres sprog ved at tænke og kommunikere. De udfordringer, vi møder i vores hverdagsliv, udvikler os. Sprogtræningen bør derfor tage udgangspunkt i barnets hverdagsliv, interesser og aktiviteter. Det vigtigste er at anvende det, man har lært i de daglige rutiner og i de forskellige sociale sammenhænge. Sproget udvikles bedst i samspil med andre mennesker, som er gode samtalepartnere og sproglige rollemodeller, der også kan benytte sig af andre udtryksmåder end talesproget f.eks. Tegn til tale.

Netværk i sprogtræningen

Ifølge Karlstadmodellen er familie og personer i nærmiljøet de vigtigste aktører, når det gælder sprogtræning. At involvere familie eller nære personer i sprogtræningen kaldes i Karlstadmodellen for netværk. Netværket kender bedst til barnets behov og ressourcer. De har en fortid sammen og vil dele en fremtid sammen. I Karlstadmodellen bruger man netværket til at støtte den, som har svært ved spontant at udvikle sprog. Det har vist sig, at sociale netværk kan blive et stærkt værktøj til at sikre støtte og trivsel på lang sigt for barnet og barnets familie. Det handler om at skabe et miljø, som på forskellige måder stimulerer til at øge kundskaber og kompetencer hos netværksdeltagerne, men også om at beslutte og følge en fælles retning.

Sommerskole

En sommerskole i Karlstadmodellen for børn med sproglige udfordringer og deres familier og netværk har i mange år været en mulighed og en succes i Sverige. Denne sommer havde danske forældre og fagpersoner fra foreningen IA-KM-DK (International Association for the Karlstad Model – Danmark) i samarbejde med PPR (pædagogisk psykologisk rådgivning) i Køge sørget for, at sommerskolen også blev et tilbud til danske børn og deres netværk. I Køge har man i flere år anvendt Karlstadmodellen med positive resultater, og man ønskede derfor at give erfaringer og viden videre og at give netværket omkring børn med sproglige udfordringer de kompetencer, de har behov for, så de får medansvar og empowerment i barnets sproglige udvikling og dermed også barnets trivsel. Sommerskolen bliver efter dette års succes en tilbagevendende begivenhed, og det øgede fokus på arbejdet med modellen har gjort, at der er blevet en øget efterspørgsel på uddannede vejledere i Karlstadmodellen.

Vejlederuddannelse kommer til Danmark

Professor Iréne Johansson deltog selv i den danske sommerskole og afholdt 2 daglige forelæsninger om såvel sproglige som værdimæssige grundprincipper i Karlstadmodellen. Deltagelsen mandede ud i en aftale om at starte en vejlederuddannelse op på dansk jord med start i januar 2014. Uddannelsen kommer til at finde sted i København og strækker sig over seks terminer. Hver termin omfatter tre obligatoriske uddannelsesdage af 2 dage. Uddannelsens formål er at sikre kvalitetsudvikling i vejledningen med Karlstadmodellen gennem uddannelse af personer, der ønsker at fungere som vejledere i overensstemmelse med Karlstadmodellens vision og pædagogiske filosofi. Uddannelsen henvender sig til personer med mindst to års gymnasial uddannelse, erfaringer med sprogsværligheder eller tilsvarende kvalifikationer.

Mere information kan rekvireres ved at skrive til iakm-dk@hotmail.com eller besøge www.karlstadmodellen.se.

**Kommentar fra Gitte Pedersen, Talehørekonsulent,
Roskilde Inklusionscenter**

Ovenstående indlæg lyser virkelig af den energi og glæde, der var på Karlstad Sommerskolen i Køge denne sommer. Tro mig, den energi kunne både ses, høres og mærkes hos alle deltagere! Der sker noget, når teori, menneskesyn, forældre, søskende, bedsteforældre og professionelle virker sammen. Og jeg var så heldig selv at have mulighed for at deltage som én af de professionelle.

Karlstadmodellen er udviklet gennem de sidste 30 år af Iréne Johansson, svensk professor i specialpædagogik og doktor i fonetik. Det er en model til sprogtræning af børn og unge med sprog – tale – eller kommunikationsforstyrrelser. Det er ikke en metode eller en statisk model, men skal betragtes som en dynamisk tænkemåde om sprogtræning. Sprogtræningen efter Karlstadmodellen tilpasses det enkelte menneske ud fra netop dets forudsætninger og interesser og er på den måde meget detaljeret.

Der er gennem årene udviklet en metodisk ramme for sprogtræningen, som bygger på erfaringerne fra de familier og professionelle, der har deltaget i forskellige af Iréne Johanssons forskningsprojekter. Det bygger med andre ord på det, der virker. Der er flere planer i den rammestruktur:

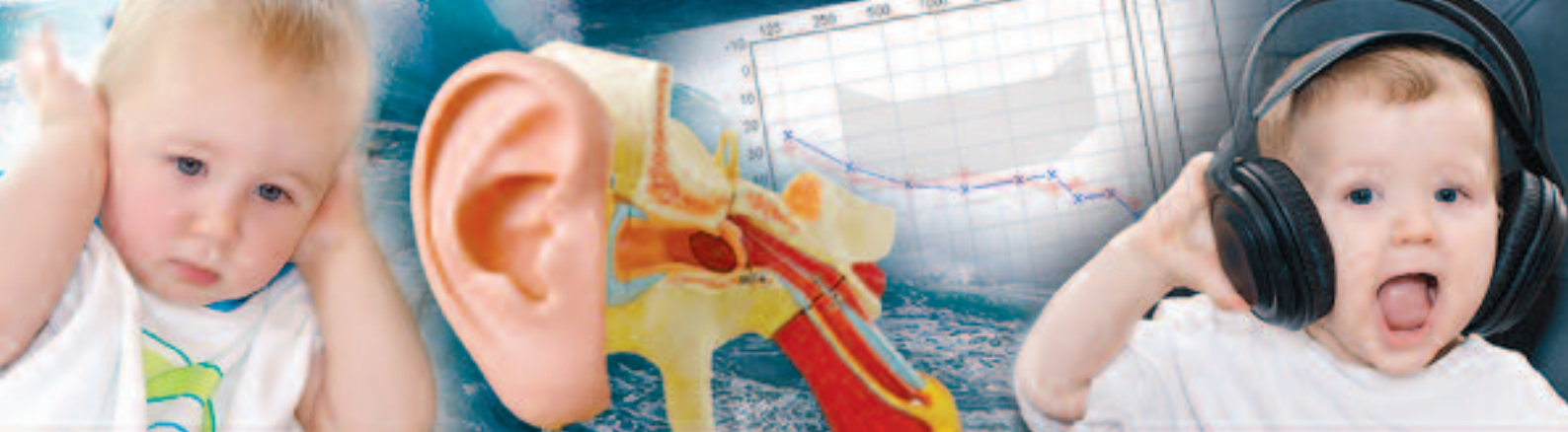
- familiecentrering, som ofte i det daglige omtales som barnets netværk
- progression, hvor der tages udgangspunkt i det, barnet mestrer og i zone for nærmeste udvikling
- struktur, både i en ydre tydelig struktur i organiseringen af sprogtræningssituationen og i materialerne til systematik, hvor der arbejdes med mange gentagelser af det samme tema på forskellig måde og med forskellige mennesker i netværket
- tydeliggørelse i udformningen af materialerne, så der inddrages flere sanser i indlæringen.

Jeg har selv arbejdet med Karlstadmodellen siden 1999, først noget undersøgende og med vejledning og rådgivning fra andre talehørelærere, der også arbejdede med det. De sidste 5 år har jeg deltaget i en gruppe med andre certificerede Karlstadvejledere i en supervisionsgruppe i Roskilde, hvor vi mødes en gang om måneden, for fortsat at dygtiggøre os.

Karlstadmodellen kan bruges i arbejdet med sprogudvikling til børn med og uden diagnoser, som har behov for omfattende og langvarig støtte for at udvikle deres sprog. Selv har jeg haft gavn af at bruge netværkstanken og også materialer fra Karlstadmodellen til børn med CI, med svære hørenedsættelser, med forskellige syndromer, med autismspekterforstyrrelser, men også til børn, der af andre grunde bare ikke kommer i gang med at udvikle deres sprog. Forældre, men også pædagoger og lærere, har en meget positiv holdning til at kunne deltage og bidrage ligeværdigt til barnets sprogudvikling.

Jeg opnår herved at sætte gang i en intensiv sprogstimulering, som finder sted hver dag i barnets dagligdag i de forskellige fora, hvor barnet kommer, og ikke kun gennem den taleundervisning, som jeg kan tilbyde. Jeg opnår også, at sprogtræningen tager udgangspunkt i et nært kendskab til barnets forudsætninger og interesser. Det bevirker, at vi kan tilrettelægge sprogtræningen i lege, som barnet synes er sjove. Sidst men ikke mindst opnår jeg, at andre – både professionelle og forældre – tager ansvar for og får indsigt i barnets sprogtræning.

Vil du skabe et
inkluderende miljø
- også for børn med høretab?

www.hoeretab-info.dk

Høretab
-info

Materialecentret

Kollegievej 1 · 9000 Aalborg

Telefon: 9764 7230 · E-mail: matcen@rn.dk · www.matcen.dk

Fra engelsk til dansk – men hvordan?

En kulturel, psykometrisk og lingvistisk tilpasning af en engelsksproget afasitest til dansk

Der eksisterer i dansk logopædisk praksis nogle få afasitests, som er udviklet på dansk, samt en hel række afasitests som oprindeligt er udgivet på et andet sprog, og dermed har gennemgået en oversættelse til dansk. Fælles for disse tests er, at der ikke redegøres for, hvordan oversættelsen er foregået – dette mener vi er problematisk. Vi var derfor i vores speciale på kandidatuddannelsen i audiologopædi ved Københavns Universitet interesserede i at se nærmere på, hvordan oversættelse af sprogtests kan, og bør, foretages.

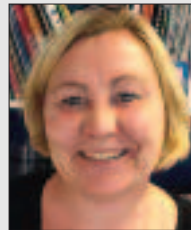
*Da vi yderligere mener, at udbuddet af danske afasitests er begrænset, valgte vi at belyse ovenstående problematik ud fra en tilpasning af den engelsksprogede afasitest *Comprehensive Aphasia Test (CAT)*, som vi mener, vil udgøre et velkomment supplement i testlandskabet.*

MAJKEN KAAE FREDERIKSEN

Cand. Mag. i audiologopædi fra KUA/SDU. Ansat som logopæd i senhjerneskadeteamet på Center for Rehabilitering og Specialrådgivning i Odense. Tidligere ansat som logopæd på senhjerneskaedeområdet i kommunikationsafdelingen på

Center For Specialundervisning i Slagelse. Har desuden arbejdet med undervisning af voksne ordblinde, herunder tosprogede ordblinde. Mail: majken_kaae@hotmail.com

LISBETH HAABER

Socialpædagog og audiologopæd. Ansat på Center for Specialundervisning i Slagelse, kommunikationsafdelingen. Arbejder primært med rehabilitering af mennesker med erhvervede hjernesker. Særligt indenfor områderne afasi, verbal

apraksi, dysartri og kognitive/kommunikative vanskeligheder. Desuden Parkinson og stemmevanskeligheder. Mail: lhh@csu-slagelse.dk

Vi havde tre formål med specialet: 1. At undersøge metodiske retningslinjer for sproglig tilpasning af tests, 2. At foretage en teoretisk og psykometrisk velfunderet tilpasning af udvalgte deltests i CAT til dansk med udgangspunkt i de undersøgte metodiske retningslinjer samt 3. At vurdere testens psykometriske, lingvistiske og praktiske kvalitet.

Vi vil herunder beskrive vores fund og overvejelser i forbindelse med specialet og den igangværende udarbejdelse af en dansk version af CAT.

Beskrivelse af CAT

Comprehensive Aphasia Test (CAT) er et engelsksproget afasibatteri udviklet af Kate Swin-

burn, David Howard og Gillian Porter i 2004.

Første udgave af testen blev udgivet samtidigt i hhv. USA, England og Canada. Testen består af tre dele: en kognitiv screening, et sprogbatteri og et spørgeskema om den afasiramte persons oplevede handicap mht. kommunikation (fig. 1).

Sprogbatteriet er egnet til udredning af afatiske vanskeligheder i alle faser af rehabiliteringsforløbet og afdækker alle fire sproglige modaliteter (verbal sprogproduktion, auditiv forståelse, læsning og skrivning). Sprogbatteriet er udarbejdet med udgangspunkt i den kognitive neuropsykologiske tilgang til afasi og tager dermed, i lighed med PALPA-testen, højde for relevante lingvistiske variable, såsom målordenes hyppighed, fonologi og semantiske relationer.

Kognitiv screening (ICF kropsniveau)	Sprogbatteri (ICF kropsniveau)	Spørgeskema (ICF personlige faktorer/aktivitet og deltagelse)
6 deltests Screenere for kognitive vanskeligheder såsom neglekt, nedsat semantisk hukommelse m.m.	21 deltests Afdækker alle sproglige modaliteter på ord-, sætnings- og narrativt niveau med udgangspunkt i kognitiv neuropsykologi	32 spørgsmål fordelt i 6 emner Afdækker oplevet grad af handicap i kommunikationen, f.eks. i forbindelse med forståelsesevne under samtale

Fig. 1: Comprehensive Aphasia Test, CAT (Swinburn, K., Howard, D., Porter, G. 2004)

Sprogbatteriet består af 21 deltests fordelt på de sproglige komponenter forståelse, benævnelse, gentagelse og billedbeskrivelse. Komponenterne afdækkes bredt, og hver komponent er repræsenteret i mere end én deltest. Indholdet i sprogbatteriet skitseres i fig. 2 med angivelse af antal items¹ i hver deltest.

Sprogbatteriet kan administreres på 90-120 minutter, og nogle deltests vægter højere end andre, derfor rangerer antallet af items i hver deltest mellem 3-24 items. Nogle deltests fungerer dermed mere som en screening end en afdækning (se fig. 2). Hver deltest indledes desuden med et prøve-item, som sikrer, at testdeltageren forstår instruktionen. Der foreligger udførlige procedurer og retningslinjer for administration, scoring og fortolkning af testpræstationer, og der findes scoringssoftware til registrering af testresultatet. Resultatet af testen giver et kvantitativt overblik over sproglige styrker og svagheder, og dermed hvilke modaliteter der er ramt, samt på hvilke områder. Resultatet afspejler ligeledes, hvorvidt der er tale om afasi, og giver indsigt i sværhedsgraden af de afatiske vanskeligheder. Testresultatet danner derfor grundlag for yderligere testning eller valg af fokusområder for interventionen.

Vurdering af den originale CAT

Vi valgte at se nærmere på udformningen, standardiseringen og afprøvningen af testen (den psykometriske kvalitet). Dette gjorde vi for at kunne foretage en grundig vurdering af testens kvalitet og relevans i den danske logopædi, og for at vurdere hvorvidt den var »værd« at oversætte/tilpasse til dansk. Vi foretog indlednings-

vist en overordnet vurdering af testens psykometriske kvalitet, idet vi udarbejdede en systematisk analyse af, hvilke tiltag der blev foretaget for at sikre testens validitet og reliabilitet. Ud fra denne analyse fandt vi, at testen opfylder langt de fleste af vores kriterier til en psykometrisk velfunderet test. Testen har mange styrker inden for validitet, reliabilitet og standardisering/normering, heriblandt kan nævnes, at man har afprøvet og fundet evidens for prædiktiv validitet, test-restest validitet og inter-rater validitet. Derudover er det en fordel for testens reliabilitet, at der foreligger udførlige instruktioner for testprocedure, således at man sikrer, at testprocedure og bedømmelse er ensartet, og resultatet dermed pålideligt.

Vi fandt ved analyse af psykometriske kendetegn dog også visse ulemper ved testen. Vi fandt bl.a., at man har fremstillet antallet af testdeltagere i normgruppen vildledende, så det for læseren er uklart, hvor mange deltagere testen er afprøvet på. Man rapporterede dermed 266 »sæt« testresultater fra gruppen af afasiramte deltagere, som i alt udgjorde blot 107 testdeltagere. Man kan yderligere indvende, at 107 afasiramte deltagere er relativt få, taget populationens heterogenitet i betragtning. Endelig fandt vi, at det var vanskeligt at vurdere testens følsomhed ud fra forfatterens fremstilling af normdata, og at man derfor kan være i tvivl om, hvorvidt testen er følsom overfor let afasi.

Konklusionen på den psykometriske analyse af materialet er, at CAT, trods mangler, vurderes som psykometrisk velfunderet. Særligt sammenlignet med andre sprogtests er testen endog grundigt konstrueret og afprøvet, for at sikre testens validitet og reliabilitet.

CAT's berettigelse i dansk logopædi

Udover ovenstående betragtninger om materialets psykometriske kvalitet, har vi set nærmere på, hvorvidt CAT vil kunne udgøre et relevant supplement til eksisterende afasitests i Danmark. Vi vurderer, at testen kan bidrage positivt til afasiudredning, bl.a. fordi:

- Testen udgør et kognitivt neuropsykologisk testbatteri, hvilket endnu ikke eksisterer i Danmark. Der findes endnu ikke en pendant til afasibatterier med udgangspunkt i hhv. Boston-skolen (WAB-testen) og Luria-tilgangen (Villy Nesgaards afasitest).
- Ifølge »vejledning i udredning af afasi« (Villadsen et al. 2006) er der generelt mangel på testmaterialer, som i tilstrækkelig grad er afprøvede og standardiserede.
- CAT placerer sig praktisk fordelagtigt ift. eksisterende afasitests, idet testen kan »bygge bro« til den mere detaljeorienterede og hypotesedrevne PALPA-test, da man ud fra resultatet af CAT kan danne en hypotese om, hvor i sprogprocesseringen der er forstyrrelser.
- Testen bidrager med screening af kognitive vanskeligheder af betydning for testdeltagerens præstation i sprogbatteriet, samt en vurdering af testdeltagerens oplevede handicap.
- Indholdet i sprogbatteriet er kontrolleret og manipuleret ud fra de for den pågældende deltests relevante lingvistiske variable. Testen tager dermed højde for variable, som har dokumenteret indflydelse på den sproglige funktion, der afdækkes i hver deltest (f.eks. har hyppighed betydning for benævnelsesevne). Dette er der ikke redegjort for i andre danske afasibatterier.

Metoder til oversættelse af sprogtests

I dansk logopædisk praksis møder man ofte testmaterialer, som er blevet underlagt en oversættelse eller tilpasning til dansk (inden for afasiudredning f.eks. WAB, PALPA, BNT, MAST m.fl.). Der er dog ikke præcedens for at beskrive, hvordan sådanne oversættelser er foretaget, på trods af at oversættelse i høj grad kan forandre testens indhold og dermed så tvivl om dens psykometriske kvalitet, og om hvorvidt den er tro mod originaltesten. Vi mener, dette er problematisk, og var derfor i vores speciale interes-

serede i at se nærmere på, hvordan man kan foretage en hensigtsmæssig oversættelse af sprogtests. Vi ville belyse, hvorvidt der findes metodiske og psykometriske retningslinjer for, hvordan et sådant oversættelsesarbejde bør foretages.

Der findes en række retningslinjer for, hvordan man bør agere, når man udvikler en ny test: man forventer f.eks., at testproceduren beskrives tydeligt, og at testen underlægges afprøvelse for at sikre reliabilitet og validitet. Som nævnt ville vi undersøge, om der findes lignende metoder til, og retningslinjer for, hvordan man bør *oversætte* tests.

Vi fandt, at der findes tre forskellige tilgange til oversættelse af tests:

- Application/overførsel (direkte overførsel/oversættelse af indholdet i testen)

Deltests	Opgavetype	Antal items
7	Forståelse af verbalt præsenterede enkeltord	15
8	Forståelse af skrevne enkeltord	15
9	Forståelse af verbalt præsenterede sætninger	16
10	Forståelse af skrevne sætninger	16
11	Forståelse af verbalt præsenterede narrative	8
12	Gentagelse af enkeltord	16
13	Gentagelse af morfologisk komplekse ord	3
14	Gentagelse af nonord	5
15	Gentagelse af talrækker (ciffrsprændvidde)	6
16	Gentagelse af sætninger	4
17	Benævnelse af substantiver (objekter)	24
18	Benævnelse af verber (handling)	5
19	Verbal billedbeskrivelse	1
20	Læsning af enkeltord	24
21	Læsning af morfologisk komplekse ord	3
22	Læsning af funktionsord	3
23	Læsning af nonord	5
24	Skriftlig kopiering	3
25	Skrevet billedbenævnelse	5
26	Diktat	5
27	Skrevet billedbeskrivelse	1

Fig. 2: Indholdet i sprogbatteriet.

- Adaptation/tilpasning (oversætter noget indhold og tilpasser andet, så indholdet er lingvistisk og kulturelt afstemt med det sprog, der oversættes til)
- Assembly/udarbejdelse af nyt materiale (hvis det er vanskeligt at tilpasse til det andet sprog/kultur, kan det være nødvendigt at udvikle et helt nyt materiale)

(Van der Vijver & Poortinga 2005)

Det var ikke muligt for os at vælge overførsel/oversættelse af indholdet i CAT, da kontrol og manipulation af de lingvistiske variable i CAT ville gå tabt. Yderligere er det sjældent tilrådeligt at oversætte en test direkte, da man ikke blot kan forvente, at testen vil fungere på samme måde på et andet sprog og i en ny kultur. Vi valgte derfor metoden adaptation.

Inden for adaptation findes der nogle centrale begreber:

- Ækvivalens: der tilstræbes ækvivalens mellem originaltesten og den adapterede version. Hermed menes, at der er overensstemmelse mellem de to versioner - de skal teste det samme fænomen på samme måde og med samme skala. Der menes dermed *ikke* nødvendigvis, at indholdet skal være oversat så direkte som muligt.
- Bias: Man bør i udarbejdelse af den adapterede version af testen tage højde for bias, som er variable, som kan have uønsket indflydelse på testpræstationen, og dermed så tvivl om den adapterede versions validitet. Eksempelvis kan selve oversættelsen af et item gøre det pågældende item biasbehæftet, f.eks. hvis man forsøger at oversætte et kulturspecifikt begreb, som ikke lader sig overføre til en anden kultur.

Vi fandt, at der findes en række anerkendte metoder til oversættelse af tests. Fælles for metoderne er, at de forsøger at sikre ækvivalens ved at udarbejde en oversat version, som er så tæt på originalversionen som muligt. Disse metoder er:

- Forward translation (testen oversættes direkte til målsproget, og de to versioner sammenlignes)
- Backward translation (testen oversættes til

målsproget, hvorefter den oversættes tilbage til målsproget, de to versioner sammenlignes)

- Independent translation (flere oversættere oversætter uafhængigt af hinanden, de to versioner sammenlignes)
- Committee approach (et ekspertpanel samarbejder om oversættelsen)
(Hambleton 2005)

Endelig fandt vi, at der findes en række psykometriske retningslinjer for, hvordan man bør udføre oversættelser af tests, således at den oversatte test bevarer sine psykometriske egenskaber. Der er tale om 22 retningslinjer formuleret af International Test Commission (ITC). Retningslinjerne er udarbejdet mhp. især psykologiske tests og formelle sprogtests. Retningslinjerne anvendes derfor ved udvikling af tværkulturelle tests, som benyttes til at sammenligne præstationer eller sproglig formåen på tværs af kulturer (f.eks. mestring af det engelske sprog på 9. klassetrin i hhv. Danmark og Norge). Det var derfor ikke relevant for os at implementere samtlige retningslinjer, idet vores formål var adaptation af en allerede eksisterende test, og ikke en parallel udvikling af en tværkulturel test.

Metodevalg

Ved gennemgang af metoder til oversættelse og tilpasning af tests fandt vi, at der ikke findes metoder eller retningslinjer for tests med lingvistisk manipuleret og kontrolleret indhold. Der findes heller ikke specifikke retningslinjer for tests, som skal belyse sproglig formåen, der falder uden for normalområdet. Der er således ikke formuleret metoder eller retningslinjer for tilpasning af tests, som belyser afvigende sprogfunktion, og hvor man har kontrolleret og manipuleret indholdet herefter.

Da vi ønskede at foretage en teoretisk velfunderet adaptation af CAT, var det derfor nødvendigt at formulere vores egne retningslinjer for det forestående arbejde, dog med udgangspunkt i udvalgte retningslinjer fra ITC, samt relevante metodeovervejelser forbundet med adaptation (f.eks. at undgå bias). Under vores metodeovervejelser lod vi os inspirere af Gudmundson (2009), som har formuleret otte kriterier til anvendelse af tests, som er adapterede, men ik-

ke afprøvede; kriterierne er tænkt som et alternativ til ITC's retningslinjer. Vores overordnede tilgang til adaptationen af CAT var dermed følgende:

- At være grundige og gennemskuelige i adaptationsprocessen.
- At analysere og adaptere hvert enkelt item, og at beskrive denne proces.
- At genskabe samme kontrol og manipulation af variable som forefindes i originaltesten, således at hver deltest undersøger det samme fænomen som i originaltesten (construct ækvivalens).
- At forsøge at forebygge bias ved at forudse og vurdere risici for lingvistiske, kulturelle og psykometriske bias.
- At foretage pilotafprøvninger af de adapterede deltests for at undersøge, om der var item bias.
- At tilføje ekstra målord, i tilfælde af at nogle målord var biasbehæftede, og derfor måtte skiftes ud.

Adaptationsprocessen

I specialet valgte vi at gennemgå og adaptere fire udvalgte deltests fra CAT, hhv. deltest 7: forståelse af verbalt præsenterede enkeltord, deltest 9: verbalt præsenterede sætninger, deltest 17: benævnelse af substantiver (objekter) samt deltest 18: benævnelse af verber (handlinger).

Vi valgte at gennemgå adaptationen af disse deltests, da de umiddelbart krævede mest adaptationsarbejde og samtidig belyste to forskellige sproglige funktioner, som begge er vigtige i vurderingen af afatiske vanskeligheder.

Med udgangspunkt i vores overordnede tilgang til adaptationen formulerede vi en fremgangsmetode for selve adaptationen af de valgte deltests i CAT²:

- 1) *Undersøgelse af den pågældende modalitet* (hvilke sproglige funktioner kræves der, for at

man kan løse opgaven, og hvilke processer ligger til grund for den sproglige handling)

- 2) *Undersøgelse af, hvilke variable der er relevante for den pågældende deltest/sproglige funktion* (hvilke variable har indflydelse på, hvorvidt man kan løse den sproglige opgave, og hvilke variable kan potentielt have uønsket indflydelse på testpræstationen)
- 3) *Undersøgelse af, hvilke overvejelser forfatterne til CAT har haft om udarbejdelse af den pågældende deltest* (og vurdering og efterprøvning af, hvorvidt de oplyste tiltag er udført tilstrækkeligt, kritik af de oplyste overvejelser)
- 4) *Beskrivelse af vores egne overvejelser og prioriteringer under adaptationen* (om oversættelses- og tilpasningsproceduren for denne deltest samt argumentation for vores fremgangsmåde og evt. afvigelser fra den originale deltest)
- 5) *Med udgangspunkt i ovenstående foretog vi selve adaptationen med udvalgte redskaber* (med udgangspunkt i de indledende overvejelser og prioritering af de variable, vi ville kontrollere og manipulere, fandt vi for hvert enkelt item et lingvistisk og kulturelt tilsvarende dansk item med tilhørende distraktorer og illustrationer. For at sikre ækvivalens anvendte vi f.eks. et dansk hyppighedskorpus, og anerkendte, standardiserede billedbaser)
- 6) *Pilotafprøvninger og yderligere tilpasning* (vi foretog to pilotafprøvninger af de adapterede deltests, og foretog yderligere adaptation af indholdet på baggrund af fund (bias) ved pilotafprøvningerne).

For at afspejle adaptationsprocessen vil vi redegøre for et eksempel på, hvilke overvejelser der er indgået i udvælgelsen af et nyt item i deltest 7. Nedenstående er derfor et indblik i punkt 5.

	Målord	Fonologisk distraktor	Antal forskellige dist.træk &	Semantisk distraktor	Urelateret distraktor
Originalt	Ship	Lip	2 f ln	Boat	Nose
Adapteret	Tog	Bog	2 f in	Bus	Avis

Fig. 3: De gennemgåede eksempler på målord.

- 1) I deltest 7 valgte vi at tage udgangspunkt i det originale målord oversat til dansk, i dette eksempel »skib«. På dansk har ordet en initial konsonantklynge /sg/ i stedet for fonemet /ʃ/, derfor var det ikke muligt at arbejde videre med det ord, da kun ét fonem måtte variere mellem målord og den fonologiske distraktor. Der findes yderligere ingen andre konsonanter end /s/, som kan stå foran /gi:b/ på dansk. Vi var derfor tvungne til at søge efter et andet ord i samme kategori (»transportmidler til vands«). Da ordet »båd« dog forekommer senere i deltest 7, valgte vi at udvide den originale semantiske kategori til »transportmidler generelt«.
- 2) Udvidelse af den semantiske kategori ledte os frem til det mulige målord »bus«, da dette har samme ordklasse, billedlighed, ordlængde og omtrentlige hyppighed som ordet »skib« (5.721 forekomster i det valgte danske hyppighedskorpus, KorpusDK³), »bus« har til sammenligning 3.593 forekomster. En yderligere fordel ved det mulige målord »bus« var, at de fonologiske komponenter minder om dem i det originale målord (CVC-struktur samt forekomst af en frikativ og bilabial, blot i omvendt rækkefølge). Mulige billedlige fonologiske distraktorer til »bus« var hhv. »mus«, »lus« og »hus«, disse ord indeholder dog alle lang vokal med stød, og da »bus« ikke har stød på vokalen, mener vi ikke, at de er relevante fonologiske distraktorer. Vi måtte derfor søge videre.
- 3) Ordet »bil« er inden for den rigtige semantiske kategori, det er billedligt og kort, hvorfor vi valgte at undersøge det nærmere. Vi så nærmere på ordene »pil« og »fil«, som var tilpas billedlige fonologiske distraktorer. »Fil« var umiddelbart brugbart, da der var to distinktive forskelle mellem /b/ og /f/. Da »fil« dog udgør et homonym, fravalgte vi ordet, da vi havde besluttet at vi ville fravælge homonymer, som kunne skævvride kategoriseringen af ordenes hyppighed. »Pil« afveg lidt fra vores kriterier, da der kun var én distinktiv forskel. Mulige semantiske distraktorer var »bus« og »lastbil«, sidstnævnte fandt vi mindre velegnet, da målordet »bil« indgår i ordet, »bus« var dermed mere relevant. En mulig urelateret distraktor, som visuelt og semantisk relaterede sig til den mulige fonologiske distraktor, var ordet »skruetrækker«. Ved opslag af det mulige målord »bil« i KorpusDK fandt vi dog, at det var langt hyppigere end det originale målord (19.257 forekomster), hvorfor vi valgte det fra, idet det ville afvige for meget fra det målord, man har valgt til originaltesten.
- 4) Da vi ledte efter et relevant målord, hvis hyppighed var mere sammenlignelig med det originale målord (5.721 forekomster), fandt vi ordet »tog«, hvis hyppighed var 4.482 forekomster i KorpusDK. Som fonologisk distraktor valgte vi ordet »bog«, idet /ts/ og /b/ har to distinktive forskelle, og denne distraktor er tilpas billedlig og konkret. Vi valgte ordet »bus« som semantisk distraktor til »tog«, da de har samme visuelle og funktionelle kendetegn, og da de tilhører samme semantiske kategori (transportmidler til lands). Endelig valgte vi ordet »avis« som urelateret distraktor, da det visuelt og semantisk relaterer sig til den fonologiske distraktor »bog«. De eneste ulemper ved det nye item er, at vi har foretaget en mindre versionering af den semantiske kategori, og at der findes regionale forskelle på, hvorvidt ordet »tog« udtales med eller uden stød.
- 5) I udformningen af illustrationerne til dette item tog vi udgangspunkt i illustrationer fra billedbasen Snodgrass & Vanderwart (1980), deres illustrationer af »bog« og »bus« var grundlaget for vores tegninger. Illustrationer fra billedbasen Picto Selector dannede grundlag for illustration af »avis« og »tog«. Vi foretog dog justeringer af hhv. illustrationerne »tog« og »bus« af hensyn til aktualitet og kultur. Dels var de afbildede køretøjer ikke så moderne, dels lignede hverken toget eller bussen dem, man ser i Danmark. Yderligere justerede vi Picto Selectors »avis«, således at detaljeringsgraden ikke kan distrahere testdeltageren. Vi gjorde illustrationen mere enkel.

Overvejelser og konklusion

Vi har i vores speciale fundet frem til, at der findes visse metoder og retningslinjer, som er

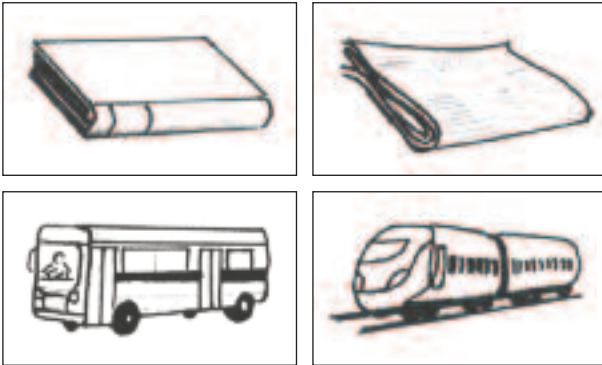

Fig. 4: Eksempel på illustrationer.

værd at overveje, når man skal adaptere en sprogttest. Vi fandt ligeledes ud af, at det var muligt at implementere de grundlæggende retningslinjer for at sikre ækvivalens og undgå bias.

Vi fandt under adaptationen ud af, at grundig undersøgelse af de originale målord var nødvendig for at opnå ækvivalens. Vi ville eksempelvis genskabe manipulation af målordenes hyppighed og billedlighed, idet man i den originale test har kategoriseret målordene iflg. disse variable. Vi undersøgte derfor, hvad man betragtede som »hyppige« og »ikke-hyppige« målord, og tilsvarende »billedlige« og »ikke-billedlige« målord. Vi slog de originale målord op i de engelske korpora, som man har brugt ved udarbejdelse af originaltesten, og fandt ved begge variable overlap mellem de to kategorier, hvilket *udviser* kategoriseringen. Dette er problematisk for testens validitet, hvorfor vi i den danske version har rettet op på dette problem, og har formået at etablere et skel mellem kategorierne. Vi har dermed bl.a. forbedret manipulationen af disse variable i den danske version.

Vi fandt ved pilotafprøvning af de adapterede deltests, at de overordnet fungerede helt efter hensigten, men selvom vi havde foretaget en grundig adaptation og havde forsøgt at tage højde for bias, gav nogle items alligevel anledning til afvigelser hos normale sprogbrugere; disse fund kan man læse mere om i specialet. Pilotafprøvningserne viste dermed, at metoden var velvalgt, og at det var muligt at udarbejde en passende dansk version af de udvalgte deltests, men afprøvningen viste også, at det var

nødvendigt at afprøve de adapterede items, for at udpege problematiske items, og dermed udarbejde en endelig dansk version.

Adaptationsprocessen har været tidskrævende, idet en ækvivalent og muligvis forbedret version af de fire deltests har krævet en dybdegående analyse, da vi har ønsket indsigt i både adaptationsmetoder, retningslinjer og variable af betydning for de deltests, vi har adapteret. Den største del af adaptationsarbejdet har imidlertid bestået i at udvælge semantisk, fonologisk og syntaktisk ækvivalente målord.

I manualer eller artikler om oversatte tests, beskrives yderst sjældent processen, metoden eller overvejelser forbundet med adaptationen. Dette mener vi er problematisk, da adaptationen kan have store konsekvenser for testens validitet og reliabilitet. Vi vil derfor opsummere vores erfaringer og overvejelser i følgende punkter, som kan bruges som inspiration af andre, der ønsker at tilpasse en udenlandsk sprogttest til dansk:

- Foretag en systematisk og kritisk analyse af det materiale, du vil adaptere
- Gå den originale test efter i sømmene
- Foretag et kvalificeret valg af metode, redskaber og retningslinjer i processen
- Vælg adaptationen til - man kan ikke antage, at en direkte oversat test fungerer som originalen!
- Samarbejd med andre om adaptationen; fire øjne er bedre end to
- Tag højde for bias ved at forudse risici, og ved at afprøve materialet
- Tilføj ekstra items, så du har mulighed for at kassere de items, som giver anledning til bias
- Afprøv udkastet med normale sprogbrugere; hvis de ikke kan gennemføre testen, hvordan skal afvigende sprogbrugere så kunne?

På baggrund af vores arbejde med testen CAT i specialet, konkluderer vi, at testen har mange styrker og få svagheder, som vi har mulighed for at forbedre ved vores udarbejdelse og afprøvning af en dansk version.

Vi kan orientere om at vi i forbindelse med udarbejdelsen af en dansk version af testen, drøfter udgivelse med Dansk Psykologisk Forlag.

Noter

- 1 »items« anvendes om målordet/sætningen + tilhørende distraktorer og illustrationer i en given opgave.
- 2 Den nævnte fremgangsmetode anvendes ligeledes til adaptation af de resterende deltests i CAT.
- 3 KorpusDK indeholder i alt 56 millioner ord.

Referencer

- Gudmundsson, E. (2009): *Guidelines for translating and adapting psychological instruments*. Nordic psychology, 61 (2) s. 29-45
- Haaber Hansen, L. & Kaae Frederiksen, M. (2013): *Analyse og adaptation af Comprehensive Aphasia Test (CAT) – en kulturel, psykometrisk og lingvistisk tilpasning af en engelsk afasitest til dansk*. Speciale ved KUA.
- Hambleton, R.K. (2005): *Issues, designs and technical guidelines for adapting tests into multiple languages and cultures i bogen Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment*. Erlbaum.
- ITC (2010): *International test commission guidelines for translating and adapting tests* <http://www.intestcom.org/upload/sitefiles/40.pdf>
- KorpusDK: <http://ordnet.dk/korpusdk>
- Lønnberg, C., Hallas-Møller, G., Kay, J., Lesser, R., Coltheart, M. (2005) - *Psykolingvistisk undersøgelse af sprogprocessering hos afasiramte (PALPA)*. Center for hjerneskade, København.
- Nesgaard, V. (2003): *Afasitest: en kvalitativ test udarbejdet på baggrund af Luria's teori*. Nordjyllands Amts Taleinstitut, afasiaafdelingen
- Picto Selector: <http://www.kc-hil.dk/produkter/picto-selector-med-symboler-til-billedstøttet-kommunikation.html>
- Snodgrass, J.G. & Vanderwart, M. (1980): *A standardized set of 260 pictures: norms for name agreement, image agreement, familiarity, and visual complexity*. Journal of experimental psychology: human learning and memory 6 (29) (s. 174-215)
- Swinburn, K., Howard, D., Porter, G. (2004): *Comprehensive Aphasia Test (CAT)*. Psychology Press (Taylor & Francis Group)
- Van der Vijver, F.J.R. & Poortinga, Y.H. (2005): *Conceptual and methodological issues in adapting tests i bogen Adapting educational and psychological tests for cross-cultural assessment*. Erlbaum.
- Villadsen, M.H., Myhlendorph, L., Porskjær, T., Lund, V., Rossing, A., Randrup Jensen, L. (2006): *Vejledning i udredning af afasi*.

Hører du ikke det hele på arbejdet? Helt unødvendigt!

Sommetider er høreapparaterne ikke nok.
Det synes vi er helt unødvendigt!

Det er her høreprodukter kan blive aktuelt. De kobles ganske enkelt til dine høreapparater eller streamer, så kan du bedre høre den der taler.

Er du nysgerrig på at høre mere?
Kontakt os allerede i dag!

 Comfort Audio
HEAR THE FUTURE

www.comfortaudio.dk

Noget om projektet *Language and Cognition – Perspectives from Impairment* og om sætningsgentagelse

Tilbage i efteråret 2011 blev et 3-årigt forskningsprojekt med fokus på sammenhænge mellem sprogfærdigheder på den ene side og andre kognitive færdigheder på den anden side igangsat. I projektet indgår forskellige grupper af børn med funktionsnedsættelser. Her fokuserer jeg især på én gruppe, nemlig børn med SLI (sprogindlæringsvanskeligheder uden umiddelbart åbenlyse årsager). Jeg reddegør for tankerne bag projektet og for nogle af de inkluderede opgaver, ikke mindst en nyudviklet sætningsgentagelsestest. Enkelte foreløbige resultater opnået med sætningsgentagelsestesten fremlægges også.

RIKKE VANG CHRISTENSEN er cand.mag. i audiologopædi og har arbejdet som tale-hørelærer ved forskellige PPR-kontorer. På basis af sin børnelogopædiske afhandling opnåede hun i 2010 ph.d.-graden og er aktuelt ansat som postdoc ved Institut for Nordiske Studier & Sprogvidenskab, Københavns Universitet. Forfatteren kan kontaktes på mailadressen rikkec@hum.ku.dk

Forskningsprojektet 'Language and Cognition – Perspectives from Impairment' (LaCPI) har som formål at belyse sammenhænge mellem forskellige sproglige og andre kognitive karakteristika blandt børn med funktionsnedsættelser som fx SLI (Specific Language Impairment). Det er også et formål at undersøge, hvordan børn med SLI ligner og adskiller sig fra dels børn med upåfaldende sprogudvikling og dels børn med andre funktionsnedsættelser, bl.a. autismspektrumforstyrrelser. Gennem undersøgelsen forventer vi at opnå bedre forståelse af forholdet mellem kognition og specifikke sproglige færdigheder, hvilket også vil kunne få betydning for udredning og intervention i børnelogopædisk praksis.

LaCPI-projektet er finansieret af Det Frie Forskningsråd I Kultur og Kommunikation og Køben-

havns Universitet (Humanistisk Fakultet og Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab). Jeg er en af tre forskere ansat i LaCPI, og projektet er formet af de forskellige baggrunde og interesseområder, som vi bringer ind i det. Elisabeth Engberg-Pedersen, der er professor i anvendt lingvistik, leder projektet. Hun er særligt interesseret i børn med autisme og i 'sprogligt udtryk for en særlig synsvinkel', fx anvendelsen af småordene *jo*, *da* og *vel* (jf. *du kan jo danse vs. du kan da danse vs. du kan vel danse*) eller af kognitive verber som *tro* og *vide* (se også næste afsnit **Opgaver inddraget i LaCPI-projektet**). Eftersom børn med autisme bl.a. ser ud til at have svært ved at sætte sig ind i andre menneskers forestillinger, tanker og følelser, virker det rimeligt at antage, at deres anvendelse af netop sproglige udtryk for en særlig synsvinkel er anderledes end andres. Dette er dog ikke velbeskrevet – og slet ikke på dansk – så det er noget af det, som undersøges i LaCPI-projektet.

Audiologopæd Hanne Trebbien Daugaard, der gennem nogle år har beskæftiget sig med læseforståelse, indgår i projektet som ph.d.-stipendiat. Hun fokuserer på børn med læseforståelsesvanskeligheder, der ikke er ordblinde (såkaldt *poor comprehenders*) og deres vanskeligheder med slutningsdragning i læsning – og eventuelt også i andre opgavetyper. Der vides ikke meget om disse børns øvrige sproglige og kognitive karakteristika, så det undersøges også i LaCPI.

Endelig er der så mig selv med min børnelogopædiske baggrund. Både som forsker og praktiker har jeg beskæftiget mig med børn med sprogindlæringsvanskeligheder, og børnene med SLI er mit fokus i såvel LaCPI-projektet som i denne artikel.

Et af mine udgangspunkter er, at selv om vi taler om SLI, om *specifikke* sprogforstyrrelser, ser det ikke ud til, at vanskelighederne for børn med SLI er afgrænsede til sprogindlæring og -anvendelse. Denne gruppe af børn er tilsyneladende også karakteriseret af kognitive bearbejdningsvanskeligheder i form af fx dårlig arbejdshukommelse, langsom bearbejdningshastighed og/eller mangelfuld selektiv opmærksomhed (fx Kohnert 2007; Schwartz 2008). Og det er muligt, at disse 'andre kognitive vanskeligheder' ligefrem kan *forklare* børnenes sprogvanskeligheder, hvilket er noget af det, som vi i LaCPI ser nærmere på.

Mere end 225 børn i alderen 5 til 14 år har deltaget i projektet ved at gennemgå en større eller mindre del af det testbatteri, som vi har valgt at inddrage. Flertallet af børnene er rekrutteret fra skoler og daginstitutioner som 'børn med upåfaldende udvikling', men andre børn har kendte, udviklingsmæssige forstyrrelser. Således deltager 20 'yngre børn med SLI', som på undersøgelsestidspunktet var 5;10 til 9;11 år gamle, og 12 børn med SLI i alderen 11;1 til 14;2 år, der udgør gruppen af 'ældre børn med SLI'. De 32 børn med sprogudviklingsforstyrrelser er alle af deres talepædagog vurderet som værende 'børn med SLI', og de modtog på undersøgelsestidspunktet intervention for deres sprogvanskeligheder – de fleste i særlige skoletilbud. Der er altså tale om børn, som vækker 'klinisk opmærksomhed'.

Opgaver inddraget i LaCPI

SLI ser som nævnt ikke ud til at være så sprogligt specifik en forstyrrelse, som betegnelsen indikerer. Det afspejler sig blandt andet i de opgaver, som i forskningslitteraturen ser ud til at være velegnede til at identificere børn med SLI. Mange undersøgelser peger på, at opgaver/test, der *ud over* barnets sprogfærdigheder i høj grad inddrager arbejds- eller andre

kognitive bearbejdningsressourcer, er velegnede til at udpege børnene med sprogindlæringsvanskeligheder. Det gælder blandt andet non-ordsgentagelsestest (fx metaundersøgelsen af Graf Estes, Evans & Else-Quest 2007), sætningsgentagelsestest (Conti-Ramsden, Botting & Farragher 2001; Redmond, Thompson & Goldstein 2011) og muligvis også ordindlæringsopgaver (fx metaundersøgelsen af Kan & Windsor 2010).

Disse tre opgavetyper er alle inddraget i LaCPI-projektet, hvor vi har udviklet nonords- og sætningsgentagelsestest samt en opgave med indlæring af ord (sjældne dyrenavne som eksempelvis *marå*). Vores antagelse er, at opgaverne vil være velegnede til at udpege/identificere danske børn med sprogindlæringsvanskeligheder, men det er altså noget af det, som projektets resultater skal tegne et billede af.

I undersøgelser af opgavers 'identifikationspotentiale' ser man ikke kun på forskelle mellem grupper, fx om en gruppe børn med SLI klarer sig klart dårligere i en given test end en gruppe børn *uden* sprogvanskeligheder. Når man ønsker at anvende en test til identifikation af mennesker med bestemte vanskeligheder – fx sprogindlæringsvanskeligheder – er det nødvendigt at kortlægge, hvor sikkert testen identificerer *individer* med og uden vanskelighederne. En enkel og hyppigt anvendt metode i denne sammenhæng er at undersøge testens *sensitivitet* og *specifitet*. I LaCPI undersøger vi således *sensitiviteten* af opgaverne med nonords- og sætningsgentagelse samt ordindlæring ved at kortlægge, hvor godt de hver især udpeger deltagerne rekrutteret med SLI som børn med sprogforstyrrelser (lavt-scorende individer). Opgavernes *specifitet* undersøges ved at se på udpegningen af deltagerne rekrutteret med upåfaldende sprog som børn *uden* vanskeligheder (højt-scorende individer). Et konkret eksempel fra sætningsgentagelsestesten findes i afsnittet om foreløbige resultater.

I LaCPI-projektet indgår en lang række andre opgaver. Blandt andet har vi inkluderet en historiefortællingsopgave, hvor deltagerne ud fra en billedbog uden tekst er blevet bedt om at fortælle en passende historie. Som nævnt er 'sprogligt

udtryk for en særlig synsvinkel' et særligt fokusområde i LaCPI, og historiefortællingsopgaven anvendes blandt andet til at kortlægge deltagernes anvendelse af kognitive verber (*tro, vide* etc.) og komplement- eller årsagsledsætninger som hhv. *så sagde drengen, at de skulle hjem* og så blev *han sur, fordi frøen havde snydt dem*. Vi formoder, at deltagerne med autismspektrumforstyrrelser vil anvende færre eksempler på sprogligt udtryk for en særlig synsvinkel end de andre deltagere, og at den mere sparsomme forekomst hænger sammen med deres grundlæggende vanskeligheder med at sætte sig i andres sted. Desuden forventer vi, at deltagerne med SLI vil bruge færre sprogligt *avancerede* udtryk for en særlig synsvinkel, fx komplement- og årsagsledsætninger end kontrolbørnene – og at denne mere sparsomme brug hænger sammen med disse børns sprog- og bearbejdningsvanskeligheder.

Sætningsgentagelsestesten

Inden de konkrete resultater med sætningsgentagelse fremlægges, skal der knyttes lidt flere kommentarer til netop denne opgave, for den er konstrueret anderledes end andre sætningsgentagelsesopgaver, der anvendes i dansk børnelogopædi. Den umiddelbart mest iøjefaldende forskel er nok, at vi har fravalgt øgende sætningslængde.

Forlægget til sætningsgentagelsestesten anvendt i LaCPI blev udarbejdet af de audiologopædiske kandidater Stine Torup Jensen og Iben Ironman Nielsen i deres specialeprojekt. En væsentlig præmis for udviklingen var, at vi ønskede en test, der også kunne kortlægge eventuelle grammatiske vanskeligheder.

I litteraturen er der udbredt enighed om, at sætningsgentagelse afhænger af såvel sprogfærdigheder (fx syntaktisk viden) som mere generelle bearbejdningsressourcer (fx arbejdshukommelsesfærdigheder) samt en række yderligere faktorer såsom hørelse, fonologisk bearbejdning og artikulationsfærdigheder (fx Riches 2012). Når man skal gentage sætninger, kræves der ikke selvstændig formulering og muligvis heller ikke fuld forståelse, så opgavetyper kan virke temmelig virkelighedsfjern. Men den har også klare

styrker, bl.a. muligheden for systematisk at undersøge gengivelsen af grammatiske elementer, der ikke tydeligt kan afbildes – og dermed inkluderes i traditionelle billedbenævnelsestest. Således har vi eksempelvis kunnet inddrage passivkonstruktioner (*min baby blev kildet af den store dreng*) og sammensatte verbalformer (*hvad ville han tegne til min fine søster* og *hun har tabt et rødt æble i græsset*) i sætningsgentagelsestesten.

Testen består af 36 sætninger, som ikke er korte, men heller ikke *meget* lange (6 til 9 ord), og som indeholder ord, der formentlig tilegnes ret tidligt af børn (jf. ovenstående eksempler). Men på den anden side indeholder sætningerne en række grammatiske træk, som kan være vanskelige for danske børn med sprogforstyrrelser. I konstruktionen af testen har vi systematisk fulgt to principper:

1. De udvalgte syntaktiske konstruktioner – som eksempelvis ovennævnte passivkonstruktioner eller relativsætninger (*pigen, der havde kysset moren, krammede babyen*) – indgår i hver fire sætninger i gentagelsestesten.
2. Øvrige grammatiske træk, der er i fokus – fx sammensatte verbalformer eller de personlige stedord *hun* og *han* – er inkluderet i flere forskellige syntaktiske konstruktioner.

Ved at følge disse to principper antager vi, at det bliver muligt at se, om *bestemte* konstruktioner, grammatiske småord eller bøjningsformer volder barnet særligt store vanskeligheder. Det er ikke mindst relevant for eventuel anvendelse af testen i dansk børnelogopædisk praksis.

To korte indlæg i Logos 68 fra maj 2013 skrevet hhv. af Iben Ironman Nielsen & Stine Torup Jensen og af undertegnede beskriver sætningsgentagelsestesten yderligere. I øjeblikket er vi i gang med at indsamle erfaringer med testen i kliniske kontekster. Det er vores forhåbning, at testen viser sig at have så gode egenskaber, at den kan stilles til rådighed for danske praktikere.

Foreløbige resultater med sætningsgentagelsestesten

Resultaterne af de foreløbige beregninger for sætningsgentagelsestesten anvendt i LaCPI-projektet er meget klare: Både de yngre og de ældre

børn med SLI klarede sætningsgentagelsen markant dårligere end jævnaldrende kontrolbørn med upåfaldende sprogfærdigheder.

Som nævnt er vi dog interesserede i at se, hvor godt testen identificerer *individer* med og uden sprogforstyrrelser. Her gennemgås resultater for den yngre SLI-gruppe på 20 børn i alderen 5;10 til 9;11 år (aldersgennemsnit 7;7 med standardafvigelsen 1;2), og for 55 kontrolbørn i alderen 5;3 til 10;2 år (aldersgennemsnit 7;9 med standardafvigelsen 1;4).

Når der skal foretages en enten/eller-kategorisering – i dette tilfælde 'sprogforstyrrelser' eller 'upåfaldende sprogfærdigheder' ud fra sætningsgentagelsesscoren – må man også vælge en afskæringsværdi (et *cut-off*) for testscorerne. Scorer barnet under den valgte afskæringsværdi, kategoriseres det som et barn med sprogforstyrrelser, mens en score over afskæringsværdien fører til kategorisering som 'upåfaldende'.

Sætningsgentagelsestesten blev blandt andet opgjort med en pointscore, hvor barnets hélt korrekte gentagelse af en sætning udløste tre point. Hvis barnet gentog en sætning med én fejl, fik han/hun to point, mens sætninger gentaget med to eller tre fejl fik ét point. Gentog barnet en sætning med fire eller flere fejl, fik han/hun ingen point for sætningen. Barnet kunne således maksimalt opnå 108 point for testens 36 sætninger. Afskæringsværdien er sat til 70 point, hvilket er den score, som med de foreliggende data giver bedst kategorisering.

Som det fremgår af Tabel 1, identificerer en sætningsgentagelsesscore på 70 point eller derunder 18 ud af 20 deltagere med SLI som 'børn med sprogforstyrrelser'. *Sensitiviteten* er altså 90,0%. Tabel 1 viser også, at en sætningsgenta-

gelsesscore over 70 udpeger 53 af de 55 yngre kontrolbørn som 'upåfaldende', så *specificiteten* er 96,4%.

Det skal bemærkes, at to af deltagerne, der er klinisk identificeret som 'børn med SLI', *ikke* scorede under afskæringsværdien i sætningsgentagelsestesten. De er således 'falsk negative'. Det kan der være flere grunde til. Måske har disse to børn faktisk ikke særligt store sprogvan-skeligheder – det er noget, som en gennemgang af børnenes præstation i andre LaCPI-test kan give et tydeligere billede af. Men resultatet kan jo også skyldes, at sætningsgentagelsestesten ikke er følsom/præcis nok til at udpege *alle* børn med klinisk signifikante sprogforstyrrelser. Det er sådan set forventeligt, selv om ønsket naturligvis er en test, der med meget høj grad af sikkerhed identificerer børn korrekt.

Endelig viser Tabel 1, at to yngre kontrolbørn scorede *under* afskæringsværdien på 70 point og dermed er 'falsk positive'. Igen kan dette skyldes, at testen ikke er præcis nok til at klassificere alle børn korrekt, men nærmere analyser må vise, om disse to kontrolbørn faktisk *kunne* være børn med klinisk relevante sprogforstyrrelser. Den indsigt kan vi opnå ved at se på, hvordan disse børn klarede de øvrige opgaver i LaCPI. Trods 'fejlklassifikationen' af 10,0% af børnene med SLI og 3,6% af kontrolbørnene er de første resultater vedrørende sensitivitet og specificitet lovende for testens brugbarhed – også i praksissammenhæng.

Afsluttede bemærkninger

I LaCPI er der stadig mange data at behandle – også en del, der vedrører sætningsgentagelsestesten. Eksempelvis skal vi foretage grammatisk fejlanalyser og undersøge, om forskellige fejltyper er fremtrædende blandt yngre over for

	Yngre børn med SLI (n=20)	Yngre kontrolbørn (n=55)
Sætningsgentagelsesscore på 70 point eller derunder ⊕ <i>sprogforstyrrelser</i>	18 (90,0%)	2 (3,6%)
Sætningsgentagelsesscore over 70 point ⊕ <i>upåfaldende</i>	2 (10,0%)	53 (96,4%)

Tabel 1: Kategorisering af deltagere med og uden sprogforstyrrelser baseret på pointscore i sætningsgentagelsestesten.

ældre børn eller i forskellige deltagergrupper (fx børn med SLI vs. børn med autismespektrumforstyrrelser vs. kontrolbørn med upåfaldende sprogfærdigheder). Det skal også analyseres, om der som forventet findes klare sammenhænge mellem deltagernes præstation i sætningsgentagelsestesten på den ene side og i forskellige sprog- og bearbejdningstest på den anden side.

I projektforløbet har jeg haft mulighed for at drøfte (udviklingen af) specifikke opgaver og de første resultater med en række europæiske og nordamerikanske forskere i forskellige sammenhænge. Det har uden tvivl styrket projektet. Blandt andet deltog jeg i februar 2013 i et netværksmøde i det store europæiske projekt *SLI in bilingual populations*, hvor jeg præsenterede den nonordsgentagelsestest, som vi har udviklet inden for rammerne af LaCPI-projektet. På basis af de første resultater opnået med denne test, havde vi særdeles værdifulde drøftelser om blandt andet scoringen af testen. Min deltagelse i mødet i Lissabon blev muliggjort af økonomisk støtte fra *Vibeke og Victor Blochs Legat*; det takker jeg hermed for.

Flere studerende fra audiologopædi på Københavns Universitet har i forbindelse med speciale- og BA-projekter på forskellig vis bidraget til udviklingen af gentagelsesopgaverne med sætnings- og nonordsgentagelse. En stor tak skal her rettes til Stine Torup Jensen, Iben Ironman Nielsen, Nina Pedersen, Line Baes, Christine Sandberg, Lise Egeløkke Christensen og Signe Skøt.

Endelig skal det nævnes, at man kan læse om LaCPI-projektet og følge med i dets udvikling og i arrangementer på <http://kommunikationsvanskeligheder.ku.dk/projekter/sprogogkognition/>

Referencer

- Conti-Ramsden, G., Botting, N. & Faragher, B. (2001). Psycholinguistic markers for specific language impairment (SLI). *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42(6), 741-748.
- Graf Estes, K., Evans, J.L. & Else-Quest, N.M. (2007). Differences in the nonword repetition performance of children with and without specific language impairment: a meta-analysis. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 50(1), 177-195.

- Kan, P.F. & Windsor, J. (2010). Word learning in children with primary language impairment: a meta-analysis. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 53(3), 739-756.
- Kohnert, K. (2007). *Language Disorders in Bilingual Children and Adults*. San Diego, CA: Plural Publishing Inc.
- Redmond, S.M., Thompson, H.L. & Goldstein, S. (2011). Psycholinguistic profiling differentiates specific language impairment from typical development and from attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 54(1), 99-117.
- Riches, N.G. (2012). Sentence repetition in children with specific language impairment: an investigation of underlying mechanisms. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 47(5), 499-510.
- Schwartz, R.G. (2008). Specific Language Impairment. In R.G. Schwartz (Ed.) *Handbook of Child Language Disorders* (pp. 3-43). New York, NJ: Psychology Press.

Bestyrelse og
redaktion ønsker alle
medlemmer
en rigtig glædelig jul
samt
et knaldhamrende
godt nytår!

LIDER DU AF **TINNITUS?**

At have høretab kan være temmelig ressourcekrævende. Blot det at lytte kræver en stor indsats, og træthed eller udmattelse, koncentrationsproblemer og stress følger ofte med et høretab. Undersøgelser har vist, at stress er meget mere almindeligt hos mennesker med høretab end hos normalthørende.

En ret stor del af de mennesker, der har høretab, er også ramt af tinnitus, og er derfor dobbelt belastede.

Ikke blot skal de anstrenge sig for at høre, de bruger også en masse energi på at forsøge at ignorere den konstante lyd i deres ører. Effekten af dette kan være ret alvorlig eller endog invaliderende, med forstyrrelse af søvn, familierelationer og arbejdsevne til følge. Dette kan igen medføre stress, irritabilitet, mangel på koncentration og lav livskvalitet.

De stress-relaterede konsekvenser ved høretab og tinnitus har motiveret Widex til at lave en særlig funktion til afslapning og koncentration. Denne funktion kaldes Zen og er indeholdt i de nyeste høreapparatmodeller fra Widex.

Du kan bestille yderligere dokumentation og information om Zen-programmets gavnlige indvirkning på tinnitus samt om Widex høreapparater på 44 35 60 80 eller på www.widex.dk

Karin Overballe og
Helle Overballe Mogensen

Unge med særlige behov

*Dansk Psykologisk Forlag 2013
Kr. 298,00*

Der er i øjeblikket megen politisk bevågenhed på ungdomsuddannelser i Danmark. Det samme gælder også inklusionsdebatten. Der er mange elever på ungdomsuddannelserne, der har brug for støtte, fordi de er sårbare, har været udsat for mobning, eller fordi de har en diagnose. Disse unge betegnes i bogen som »unge med særlige behov«.

Nogle af disse unge er udredte, afklarede omkring egen diagnose og situation. I den anden ende af skalaen, findes unge hvis vanskeligheder *ikke* er erkendt. I følge bogen drejer det sig om 10-15% af en ungdomsårgang, der mistrives i en sådan grad, så man kan tale om psykiske problemer. Problematikken er, som lærer at kunne forbinde den særlige pædagogiske viden om disse unge med en praktisk og gennemførlig pædagogik.

Bogen forsøger at afdække en bred pallet af vanskeligheder, der kan gøre livet svært for disse unge, og som kan gøre, at andre kan opfatte dem som nogle, der ikke kan »opføre sig ordenligt«, fordi de blandt andet har vanskeligheder med socialt samspil, regler for kommunikation, viden om situationer og handlingsforløb, empati og hukommelse.

Der peges også på, at professionelle bør være opmærksomme på unge med anden etnisk herkomst, som har nogle af de problemer, der beskrives i bogen, idet de kan have særlige problemer med at tilhøre 2 kulturer.

I forbindelse med beskrivelsen af diagnoser fokuseres på ADHD, Tourettes syndrom, Autismespektrum forstyrrelser, Nonverbal Learning Disorder, cutting, bulimi m.v. Her kommer bogen på en klar og enkel

måde ind på hvilke særlige vanskeligheder og styrkesider, som de enkelte diagnoser kan medføre.

De unge med særlige behov har brug for pædagogisk intervention fra professionelle, der kender til deres særlige vanskeligheder. I bogen fokuseres på de unges kompetencer eller mangel på samme. En stor hjælp for den beskrevne gruppe unge kan være samtaler med en mentor, der kender og forstår den enkeltes problemer og som kan afstemme såvel den unges som uddannelsesstedets forventninger. Den gode samtale, empatisk feedback, det reflekterende øje og håbets arkæologi er metoder, der, hver på deres måde, kan være med til at motivere og styrke den unges selvtillid.

I bogen rulles den pædagogiske værktøjskasse ud, hvor man fokuserer på forskellige niveauer for intervention: klasseledelse og miljøstrukturerende metoder, særlige didaktiske og kognitive metoder. Målet for disse er: øge oplevelse af sammenhæng, øge begribeligheden, øge håndterbarheden, øge meningsfuldheden og øge håbet med vægt på understregning af den visuelle del af vejledningsopgaven.

Bogen bærer præg af at være skrevet af to forfattere, der har stor viden på området »Unge med særlige behov«, som formår at skrive en letlæst bog og som på en fin måde ikke kun fokuserer på vanskeligheder hos de unge, men som i den grad også fokuserer på, hvordan enkelte er i sin udvikling på en måde, så den unge føler sig anerkendt, set og hørt. Der gives samtidig bud på redskaber, der kan være med til at lette livet og uddannelse for den beskrevne gruppe.

Bogen vil være godt stof for lærere, læsevejledere, studievejledere, mentorer og UU-vejledere på ungdomsuddannelserne. Men jeg oplever også at bogen er læsbar for såvel de unges pårørende som for de unge selv.

Birgitte Franck

Sigrid Madsbjerg og
Kirsten Friis (red.)

Skrivelyst i fagene

*Dansk Psykologisk Forlag 2013
Kr. 278,40 ex. moms*

Skrivelyst i fagene er nr. 4 i Skrivelyst-serien, der omfatter »Skrivelyst og læring«, »Skrivelyst i et specialpædagogisk perspektiv« samt »Skrivelyst i børnehaven«. I forordet pointeres det, at »skrivelyst ikke er forbeholdt danskfaget, men må ses som en ressource og kompetence til læring i og om alle fag og fagfelter«. I bogens 15 kapitler, der er skrevet af forfattere fra Danmark og de øvrige nordiske lande, behandles emnet skrivelyst med forskellige indfaldsvinkler, og der kommer mange konkrete forslag til arbejdet med skrivning - og alt det, der har betydning for skrivningen - i de forskellige fag.

Nogle af kapitlerne argumenterer for vigtigheden af at skrive i fagene, og at de enkelte faglærere indtænker rammer for skrivningen, da det i alle fag forudsættes, at man kan skrive for at fastholde det, man har lært. Andre sætter fokus på, hvordan skriveundervisningen kan modelleres og stilladseres, og flere kapitler kommer med forslag til praksis i de forskellige fag og på tværs af dem. Men en gennemgående tanke er, at det er vigtigt, at skrivningen sker på elevens præmisser. At man tager hensyn til elevens behov, lytter til eleven og søger kreative tilgange.

Jeg vil ikke gennemgå alle kapitler, da det vil være alt for omfattende. Men det første kapitel er de to redaktørers gennemgang af baggrunden for bogen og indholdet i bogens kapitler. Her får man en god oversigt over anbefalingerne fra de tre forskningsrapporter *Reading Next*, *Writing Next* og *Writing to Read*, der alle lægger vægt på, at skriftsproglige kompetencer er nødvendige i dagens informationsfund. Det pointeres endda, at ele-

verne og hermed fremtidige generationer svigtes, hvis de ikke får mulighed for at udvikle disse kompetencer.

En vigtig pointe i *Writing Next* er, at det er vigtigt for *alle* at blive kyn-dige og fleksible skribenter – også elever med særlige undervisningsbehov/elever i læse-skrivevanskeligheder. Forfatterne skriver, at rapporten desværre konkluderer, at der mangler forskning målrettet denne gruppes særlige undervisningsbehov. Her savner jeg, at de havde fremhævet de muligheder, man i dag ved brug af teknologiske hjælpemidler har for at kompensere for læse-/stavevanskeligheder og fokusere på indhentning af viden samt skrivning/formidling. Og at det herefter er muligt at undervise elever i læse-skrivevanskeligheder fuldstændig på samme måde som elever uden disse vanskeligheder – blandt andet i netop den eksplicite skriveundervisning, som alle tre rapporter fremhæver som vigtig. Der kommer dog lidt mere om dette i Lis Pøhlers kapitel, men kun meget kort.

Der bliver gjort meget ud af at præcisere vigtigheden af, at den eksplicite skriveundervisning er relevant, konkret og vedkommende. Fx har grammatikundervisning koblet til elevens konkrete skriveopgave en positiv indvirkning på elevens læring, mens en løsrevet grammatikundervisning har en negativ effekt. Især for elever med læse-skrivevanskeligheder. Samtidig konkluderes det:

- at explicit undervisning i stavning og sætningskonstruktion automatiserer elevens læseproces og øger elevens læsehastighed
- at explicit undervisning i stavning øger elevens ordlæsning, og
- at explicit undervisning i hele skrivningens processer, faser og tekststrukturer forbedrer elevens læseforståelse.

Et skema med en overskuelig oversigt over rapporternes anbefalinger findes i bogen og kan downloades fra www.dpf.dk.

Selve værktøjskassen er endnu et meget overskueligt skema, hvor man kan se, i hvilken af skrivelyst-bøgerne, man kan finde noget om de enkelte temaer fra rapporternes anbefalinger, og hvilke forfattere, der har skrevet om dem. Temaerne er *kommer skrivelyst af sig selv, tidlig indsats, hvordan kan skrivelysten fremmes/gødes/genstartes, den didaktiske værktøjskasse* (opdelt i *sprog, ikt, autentisk skrivning, genrepædagogik, storyline og evaluering/respons/coaching*) samt *konkrete forslag til praksis*.

Stort set samtlige emner er behandlet i de forskellige bøger – selvfølgelig med forskellige udgangspunkter, og hver enkelt forfatter har som oftest elementer fra flere temaer med i sit kapitel og står altså flere forskellige steder i skemaet. Dette skema kan også downloades fra forlagets hjemmeside.

Skrivelyst i fagene er en meget omfattende bog, der kommer godt rundt om emnet. Den henvender sig til lærerstuderende, lærere, læsevejledere, læsekonsulenter og andre, der professionelt beskæftiger sig med skriftsprog. Bogen er yderst relevant både i den almene undervisning i skolen og i specialundervisningen.

*Natasha Epstein,
audiologopæd
CSU-Slagelse
Læseafdelingen*

Kitt Boel, Stine Clasen,
Birgitte Kornerup Jørgensen,
Peter Westenholz

Inklusion i skolen Praksisnær guide til fællesskaber

*Dansk Psykologisk Forlag 2013
Vejledende pris: 298 kr.*

Bogen har fokus på inklusion i skolen ud fra nye tankegange. Der er lagt stor vægt på, at kompetence-

udvikling i forbindelse med inklusion skal foregå i nær forbindelse med praksis og ikke ud fra forældede teorier og tankesæt. At tale om inklusion handler om menneskesyn og at kunne se mangfoldigheden som en kvalitet ved fællesskaber. Vejen til bedre inklusion går gennem opkvalificering af personalet.

Bogens 4 forfattere, der alle har tilknytning til specialpædagogik og PPR i Århus forkaster ideen om, at opkvalificering skal ske med tilførsel af ekstra ressourcer og vejledning fra eksperter. Der fokuseres på, hvordan den enkelte lærer skal blive bedre til klasseledelse, relationsarbejde og didaktik ud fra observationer og samtale.

Modellen fra Århus handler om vidensdeling og struktureret erfaringsudveksling mellem ligeværdige professionelle. I bogen argumenteres for, at refleksion skal foregå i praksis med udgangspunkt i praksisnære oplevelser og erfaringer. Det understreges i bogen, at man ikke som tidligere vil bruge eksperter på de forskellige handicapområder i forbindelse med den øgede inklusion. Man kan ifølge bogen ikke blive dygtig reflekterende praktiker uden at deltage i praksis.

I bogen beskrives, hvordan en skoles pædagogiske personale skal besøge kolleger på en anden tilfældig valgt skole og reflektere over den praksis, som de sammen oplever. Ca. 1200 lærere i Århus har deltaget i denne udveksling, hvor en procesansvarlig konsulent fra kommunen har opbygget strukturen. Det er vigtigt, at forældre også inddrages i inklusionstanker og forstår de nye fællesskabstanker. I og med, at der hele tiden fokuseres på forandringsprocesser, må man forvente modstand, som man som underviser også må lære at takle.

Der lægges vægt på, at inklusion er *at høre til og deltage*, hvor du end befinder dig, og hvem du er. Det handler om, at man har en særlig plads i fællesskabet, fordi man er unik og anderledes. I den forbindel-

se fokuserer bogen på ledelseskompetence, relationskompetence og didaktisk kompetence. Udviklingen skal foregå på en sådan måde, at det pædagogiske personale selv praktiserer den eksemplariske inkluderende praksis. Den bedste praksis indenfor det ansvarlige tanke-sæt er at være medskabere til et gennembrud hos den enkelte eller hos gruppen af lærende.

Man skal blive bevidst om sine handlinger ved at arbejde systematisk med refleksion. Muligvis når man til et nyt pædagogisk ståsted, hvor man kuldkaster det grundlag, man underviste på tidligere. Der fokuseres meget på anerkendelse, hvem der skal anerkende hvem og hvornår. Forholdet mellem lærer og elev er en helt afgørende relation i skolen.

Den professionelle må gøre sig mange overvejelser over samspillet i klassen og kunne evaluere undervisningsforløbet. Ved at stille spørgsmål alene og sammen med gæsterne, der besøger klassen, kommer læreren ind i procesdidaktik i praksis, der gerne skulle danne grobund for en dialog om, hvordan læringen i klassen kan foregå.

Man konkluderer, at der ikke findes færdiglavede opskrifter på inklusion. Hvis man betragter andre og øver sig i nye handlinger ved at spejle andre undervisere, man har set, vil man få større indsigt i sig selv og egen praksis. Der fokuseres på undervisernes tavse viden, som er en viden, en praktiker besidder, men som ikke nødvendigvis kan italesættes. Hjørnesteinene i den beskrevne praksis er således, at lærere og børnehavepædagoger kommer på besøg i hinandens praksis.

En af pointerne med bogen er, at ingen bliver inkluderende praktiker ved at sidde på et traditionelt kursus eller ved at modtage supervision, som bevæger sig på et reflekterende niveau. Man mener således, at en kompetenceudvikling sker ud fra den viden, der allerede er, ved at man i gruppen foretager systematisk praksisnær vidensdeling og de åbne dørs politik. I den

fremførte teori er det også vigtigt, at man tør fejle og prøve sig frem. Ifølge forfatterne vil ligeværdigheden, anerkendelse og respekt i voksenalerskabet smitte af på børneforældregruppen. Når vilkårene for at øve inkluderende pædagogik skifter hele tiden, gælder det om at være villig til at indgå i nytænkende baner.

Bogen er skrevet i et let forståeligt sprog. Den er et opgør med den tænkning og praksis, som vi har haft indenfor pædagogikken i mange år. Nu handler det ikke om »den fortalte historie«, men om den »gennemlevede historie«. Alle kan lære noget af alle til alle tider og alle steder, hvis det bliver gjort muligt at opleve sig selv som bidragsyder i vært/gæst-relationen, samt at dele viden på nye måder. Bogen får ny teori knyttet sammen med lavpraktiske eksempler på en udfordrende og spændende måde, idet der ikke først og fremmest skal prædikeres inklusion, men *praktiseres* inklusion.

Jeg oplever, at bogens beskrivelser vil kunne styrke den almene undervisning, hvilket kan være påkrævet, for at inklusionen skal lykkes.

For nylig var jeg på 3 skolebesøg, hvor alt var mere eller mindre kaos. Børn med forskellige problematikker fik lov til at fylde på en sådan måde, at undervisningen var svær at gennemføre. Jeg tror, de implacerede lærere ville kunne lære meget af »Inklusion i skolen«, når det gjaldt *klassen som helhed*. Men jeg har svært ved at acceptere at bogens holdning til eksperter er nedladende. Virkeligheden er, som det påpeges i bogen, at der ikke er samme muligheder for at kalde på eksperter udefra som tidligere. Det er rigtigt - efter amternes nedlæggelse - men efter min mening også dybt beklageligt, at lærere i mindre grad end tidligere klædes på til at håndtere de børn, de måtte have i deres klasse med specifikke problematikker.

Denne virkelighed kan man accep-

tere, som det gøres i bogen, eller man kan protestere, som jeg oplevede, at samtlige handicapgrupper gjorde ved et møde for nyligt afholdt af Danske Handicaporganisationer. Alle ønskede *viden om og fokus på de enkelte handicap og deres særlige problematikker*. Jeg har svært ved at se, hvordan f.eks. lærerne til et barn med høretab skal få den nødvendige viden ud fra den model, der beskrives i »Inklusion i skolen«.

Bogen er spændende og provokerende læsning, og jeg mener bestemt, at den peger på modeller, der hurtigt kan omsættes til praksis. Men jeg er bekymret over, at ekspertviden indenfor de enkelte diagnoser og handicap vægtes så lavt.

Birgitte Franck

Joachim Rothenborg (red)

U'et som praksis

Kunst, kreativitet og sanselighed

Dansk Psykologisk Forlag 2013
Kr. 278,00

Bogen er bygget op omkring Carl Otto Scharmers Teori U, der peger på den kløft, der er mellem det sprog, vi bruger til at beskrive verden med, og verden, som den er i sig selv. Derfor er det vigtigt at supplere verdensforståelsen i vores uddannelsessystem med en kropslig og sanselig dimension.

Teori U forsøger at fokusere på de kompetencer, hvor identitet, værdier, bæredygtighed m.v. hele tiden er under forandring og til debat. Komplekse problemstillinger har brug for at blive håndteret i et sprog, der kan formidle denne kompleksitet, og det kan kunsten. Her lægges således vægt på at træne sanselighed og opmærksomhed.

Bogen bygger i første del på teoretiske bevidsthedsprocesser, og i anden del fortæller 9 personer om, hvordan man kan ændre teori til

praksis. Teori U viser og anskueliggør en ny forståelse for, hvordan man kan kvalificere kommunikative processer.

Der fokuseres på barnets potentielle rum i de første leveår, men legen er ikke kun forbeholdt det lille barn. Det er ifølge bogen i legen, at det enkelte barn eller voksne er i stand til at være kreativ og bruge hele sin personlighed. I legen gives et fristed til at finde en balance mellem den ydre virkelighed og den indre respons i et skabende værksted, hvor der er tillid, accept og anerkendelse.

I bogen citeres Søren Kirkegaard for at sige: »den vise vejleder fører mig ikke ind i sit eget visdomshus, men leder mig til min egen klogskabs dørtærskel«. Forfatterne gør meget ud af, at man skaber praksis ved at arbejde med materialer ud fra det kropslige og sanselige udgangspunkt. I følge bogen drejer kompetence sig om at kunne håndtere de sammenhænge, man er involveret i, uanset alder, køn, uddannelse, erhverv og status.

I den teoretiske del finder jeg mange overordnede problemstillinger, man kan tænke ind i sit daglige arbejde som talepædagog i arbejdet med børn eller voksne og i relation til de samarbejdspartnere, man måtte have, hvad enten det gælder professionelle, forældre eller pårørende.

I bogens praktiske del fokuseres der ud fra Carl Otto Scharmers Teori U på: Dans, Trommespil, Vejen gennem maden, Mødet med den anden, Teaterskole, Heltetræning, Kunstinspireret medarbejderudvikling, Teater, Rum til kreative processer.

Man må selv vurdere, hvor vi er i Danmark i forhold til den nye globale virkelighed, om vi er i fortiden eller på vej til at udvikle nye redskaber og kompetencer, der har sit afsæt i fremtiden, således at vi sætter børn og unge i stand til at navigere i en superkompleks virkelighed og i en fremtid, som er under konstant forvandling.

Bogen har i alt 10 forfattere, der hver ud fra deres ståsted forsøger at inkorporere U-modellen i deres særlige område.

Bogen kommer med et bud på, hvilke kvalifikationer, processer og forudsætninger, der skal til, for at skoler og uddannelsesinstitutioner kan supplere den faglige undervisning med en kompetenceudvikling, som er baseret på legende praksis. En kompetenceudvikling, der udvikler elevernes potentialer og ressourcer til evner, som kan bruges til at håndtere de udfordringer, eleverne møder i det superkomplekse samfund, og som nok også handler om nye løsningsmodeller med knappe ressourcer?

En bog der synes højaktuel, efter at nye målsætninger skal indtænkes og gennemføres i folkeskolen i de kommende år. Teorien, der præsenteres i bogen, giver en indfaldsvinkel til nytænkning. De praktiske eksempler, der bygger på U-teorien, kan være med til at give børn og unge personlige kompetencer samt et sprogligt fundament, med hvilket de kan rumme og kommunikere om det komplekse og uforudsigelige.

Børn og voksne kan ud fra bogen komme til at opleve, hvordan den skabende praksis giver dem adgang til nye indre ressourcer. Bogen henvender sig således til alle, der ønsker at inspirere og udvikle det fremtidige uddannelsessystem, hvor udvikling opbygges på elever og studerendes egne potentialer og ressourcer.

P.S. »Teori U« indgår som en af de teorier, der beskrives i »Inklusion i Skolen« ... se anmeldelse andet sted i DA.

Birgitte Franck

My World

*Materialet kan fås hos
Ida Instituttet. Tlf. 70227217
Kr. 200,00*

My World er udarbejdet af 35 professionelle personer fra hele verden, der arbejder indenfor børnehøreområdet. Dette er gjort i samarbejde med medarbejdere fra Ida Instituttet i Danmark.

Materialet består af 3 samtalebilleder udført i en god og holdbar papkvalitet: hjem, skole og uden-dørsarealer. Dertil kommer brikker, der trykkes ud af papsider bestående af: børn, lærere, skoleborde, møbler, HA, CI, FM-system samt alle mulige andre flytbare figurer, der indgår i et barns hverdagsliv.

Materialet er tænkt som et dialogmateriale, hvor den professionelle stiller åbne spørgsmål til barnet, og hvor barnet med høretab f.eks. får mulighed for at vise bordopstilling i klassen, samt hvor i klassen han eller hun sidder. Der lægges så op til i samtale, at barnet med høretab fortæller om, hvor hun sidder i klassen, hvem i klassen hun har svært ved at høre, og hvordan hun og de voksne kan være med til at ændre situationen.

De samme muligheder lægges der op til i materialet fra »hjemmet« og »udenomsarealer«. Ved dialogen med barnet oplever jeg, at materialet kommer ind som en kreativ måde at lege sig frem til, hvordan barnet fungerer i dagligdags kommunikationssituationer, og ud fra dialogen er det muligt at opbygge bevidsthed og strategier for god kommunikation. Barnet kan vurdere de forskellige situationer ved at give en glad eller sur smiley til de forskellige billeder, det har kreeret.

På Ida Institutrets hjemmeside ligger der en video, der instruerer professionelle i, hvordan materialet kan bruges. Desuden finder man en guide, der viser, hvordan man kan arbejde videre med de udsagn, barnet kommer med, samt et bibliotek og yderligere dokumenter til at

downloadede. I videoeksemplet, hvor en professionel bruger materialet sammen med en pige, føler jeg dog, at den voksne er for styrende i forhold til at give pigen plads og tid.

Der er tale om et meget gennemarbejdet materiale, hvor billedsiden lægger op til, at børn kan fortælle om, hvad der rører sig inde i dem, og hvordan de oplever, at omgivelserne er i forhold til det at have et høretab.

Ud fra det, barnet bidrager med, er det så op til den voksne at gå i en uddybende dialog.

Hvad angår aldersgruppen, som materialet sigter imod, så vil jeg mene, at det egner sig for 5-9 årige børn. Jeg har dog brugt det til et par ældre børn, bl.a. børn med andre vanskeligheder end kun høretab. Jeg har personlig gode oplevelser med at få suppleret »My World materialet« med barnets helt personlige fotos fra hjem og skole, men det kræver, at der er nogen, der vil gøre en aktiv indsats og fotografere, og at det er aftalt på forhånd. Hvorfor ikke en opgave, som barnet selv kan klare med sin telefon?

Ingen tvivl om, at det er yderst vigtigt at få overblik over, hvordan barnet med høretab klarer sig kommunikativt. Denne problematik vil fortsætte uanset alder. Ved at bruge materialet kan man være med til at påvirke barnets evne til at blive opmærksom på, hvad der er vigtigt i forskellige kommunikationssituationer, og hvordan man selv som barn med høretab, kan være med til at indvirke på forholdene og være med til at ændre dem. Det handler altså om at »træne« barnet med høretab til at blive en aktiv medspiller i forbindelse med egen situation. Det lægger materialet fint op til, men det handler jo meget om at stille de rigtige spørgsmål på en måde, der engagerer barnet og giver barnet lyst til at indgå i dialogen på en oplysende og udviklende måde.

Materialet egner sig til brug for

såvel PPR hørepædagoger som personalet på de audiologiske afdelinger. Et godt og grundigt materiale

Birgitte Franck

Emmy Kjellmann,
Birgitte Brandt,
Mogens Wiederholt,
Vibe Lund Jensen og
Alice Hasselgren

Mennesker med komplekse kommunikationsbehov - en analyse af tilbud og barrierer for indsatsen på området

*Socialstyrelsen, maj 2013
44 sider*

Kan downloades fra <http://kommunikation.socialstyrelsen.dk/ref.aspx?id=8785>

Lad det være sagt med det samme: Denne rapport er nedslående læsning. Som fagmenneske er der desværre ikke mange opløftende nyheder at finde blandt resultaterne.

Rapporten er resultatet af et forløb, der startede med et 'Åbent brev om kommunikationsrettigheder og handicap' til Socialministeriet, Undervisningsministeriet og andre relevante interessenter og organisationer, afsendt af en gruppe fagpersoner i februar 2011. Daværende socialminister Benedikte Kiær betragtede brevet som et vigtigt indspil i debatten om handicapområdet, fordi der blev peget på en »svær og desværre ofte overset problemstilling«.

En tværfaglig arbejdsgruppe om komplekse kommunikationsbehov blev nedsat (primært ergoterapeuter og kommunikationsvejledere - besynderligt nok har kun en enkelt audiologopæd bidraget til rapporten). Gruppens kommissorium bestod af fire opgaver:

- Udarbejde en overordnet beskrivelse af eksisterende tilbud på

området, og hvordan det matcher udfordringerne på området.

- Identificere specifikke tiltag i de nordiske lande, som Danmark kunne lære af.
- Have særlig fokus på voksenområdet, men med gode referencer til situationen på børne- og ungeområdet.
- Udarbejde anbefalinger til ansatte og ansvarlige i kommuner og regioner med forslag til opmærksomhed og tiltag inden for bl.a. følgende områder: Organisering, kompetencer og efteruddannelse, service samt pårørendes rolle.

Og dét lyder jo interessant!

Allerede i rapportens indledning slås det fast, at det er begrænset, hvor megen dokumenteret viden og opgørelser i tal, der er tilgængeligt på området, og at der derfor er et generelt behov for at få en større viden om fx status og implementering af nye metoder.

Arbejdsgruppen påpeger, at der i Danmark lever en gruppe mennesker med komplekse kommunikationsbehov, for hvem det ikke er en selvfølge at kunne kommunikere. I stedet lever mange i isolation og dyb afhængighed af de nære omgivelseres viden, vilje og evne til at tolke dem. Dette til trods for, at der findes strategier, redskaber og metoder, der kunne hjælpe disse mennesker til en højere grad af selvstændig kommunikation.

Rapporten opridser en række problemområder:

- Børn, unge og voksne med komplekse kommunikationsvanskeligheder bliver ikke altid opdaget og får derfor ikke altid tilbud om den støtte, der kunne forbedre deres kommunikationsmuligheder.
- På alle niveauer mangler der viden på området, og siden strukturreformen ses en tendens til, at specialviden fragmenteres.
- Der mangler koordinering og kontinuitet på tværs af faggrupper og sektorer samt ved miljøskift, såvel de daglige miljøskift mellem bolig

og dagbeskæftigelse, som de større miljøskift i en borgers liv fx skift af botilbud eller dagbeskæftigelse.

- Lovgivningsmæssigt er der kun få bestemmelser, der sikrer ret til en alternativ og supplerende kommunikationsform. Der findes meget begrænset klageadgang i forhold til støtte til at opbygge en alternativ og supplerende kommunikationsform.

Arbejdsgruppen kommer med tre glimrende forslag til konkrete tiltag:

- Der iværksættes et projekt i et geografisk afgrænset område, hvor der foretages en total kortlægning af alle voksne, som har et komplekst kommunikationsbehov.
- Der iværksættes et projekt i et afgrænset geografisk område, hvor der i et formaliseret samarbejde mellem fødeafdelingerne, sundhedsplejen, daginstitutioner og PPR foretages en identificering, registrering og udredning af alle de børn i området mellem 0 og 5 år, som har et så omfattende kommunikationshandicap, at der er behov for en særlig og målrettet indsats for at sikre deres kommunikation. Udover at udrede de pågældende børn, skal projektet kortlægge, hvilken indsats de observerede børn får, og hvordan forældre, barn og omgivelser oplever indsatsen.
- Der iværksættes et metodeprojekt (aktuelt bedste viden) - med udgangspunkt i nogle få praksismiljøer, hvor det i høj grad lykkes at implementere alternativ og supplerende kommunikation til mennesker med komplekse kommunikationsbehov. Ud fra den aktuelle praksis disse steder beskrives, udvikles og evalueres metoder, der giver omgivelserne redskaber til at støtte op om relevante kommunikationsløsninger. Metoderne afprøves efterfølgende i mindre erfarne miljøer.

Rapporten påpeger endvidere, at der generelt mangler viden om, hvordan man kan undervise men-

nesker med komplekse kommunikationsbehov. Der bliver ikke på samme måde som på syns- og høre-området automatisk stillet specialiseret viden til rådighed omkring alternativ og supplerende kommunikation samt undervisning heri.

Dette gælder både på børne- og på voksenområdet. Så det store håb kunne jo være, at vi på sigt har den samme automatik på tale- og læseområdet som på syns- og høreområdet!

Der er masser at give sig i kast med, og rapporten tegner et trist og desværre også realistisk billede af fagområdet. Derfor bør rapporten med jævne mellemrum fremsendes til landets regionsrådsmedlemmer og andre beslutningstagere med varme anbefalinger af dens anbefalinger til tiltag på området! Opfordringen er hermed givet.

*Ulla Lahti
logopæd, cand. mag.
PPR Furesø*

Lotte Salling, tekst
Michael Domino, illustrationer

Rim med familien OP og NED. Antonymer og Synonymer

*Sprog & Leg 2013
Pris: 245,00- incl. moms
Illustrationer til download på
www.familienopogned.dk*

Når børnene bliver præsenteret for billedbogen Rim med Familien Op og Ned, vil de se en masse sjove, farverige tegninger af børn og voksne, og møde små, sjove rim. De vil sikkert kunne genkende figurerne efterhånden og selv opdage, at rimene handler om én og samme familie, lige fra lillebror til oldefar og oldemor - samt familiens frø. De vil også kunne genkende de små, rimede fortællinger på illustrationerne.

Alle rimene er skåret over den samme læst, så når børnene har lært sig rytmen i ét af rimene, vil de næste rim være lette at lære. Heller ikke syntaksen i de små rim på hver fire linjer vil spænde ben for børnenes mulighed for at lære dem udenad.

Og her er vi så ved den del af bogens dagsorden, som måske nok er skjult for barnet i første omgang, men forhåbentlig ikke for den voksne. Dens ærinde er at nuancere børnenes ordforråd. Bogen er to-delt, sådan at første halvdel består af rim, som hver dyrker et sæt antonymer, og vender man bogen på hovedet, finder man rim med et sæt synonymer. Oplæsningen og den efterfølgende snak om begreberne, giver børnene mulighed for at lære nye ord og begreber på en sjov måde.

Hvis det lyder som noget, en talehørelærer kunne have fundet på, er det ikke helt forkert. Lotte Salling og Michael Domino har fået et oplæg af Ulla Flye, der i sit arbejde som talepædagog har set behovet for et værktøj til at arbejde med synonymer og antonymer. De to har løst opgaven på en charmerende måde, der bør kunne inspirere både forældre, pædagoger og også talepædagoger til sproglige aktiviteter med børn.

*Birthe Egelund Høier
Tale-hørekonsulent
PPR Aabenraa*

Der indkaldes herved til

Ordinær generalforsamling
i
Audiologopædisk Forening

Mandag den 24. marts 2014 kl. 19.30
på
Hotel Nyborg Strand

DAGSORDEN

0. Valg af dirigent og referenter
1. Formanden aflægger bestyrelsens beretning
Kan læses på hjemmesiden senest den 17. marts 2014
2. Kassereren aflægger bestyrelsens regnskab
3. Fastsættelse af kontingent for det følgende regnskabsår
4. Forslag fra bestyrelsen og medlemmer
5. Valg af formand
6. Valg af bestyrelsesmedlemmer
7. Valg af 2 suppleanter
8. Valg af 2 kritiske revisorer
9. Evt. andre valg
10. Eventuelt

Bestyrelsen

Ad pkt. 4: Forslag fra medlemmer sendes til formanden senest den 10. januar 2014.
Følg med på www.alf.dk, hvor du kan læse bestyrelsens beretning, regnskab
samt forslag fra medlemmer og bestyrelse 1 uge inden generalforsamlingen.

Efteruddannelseskursus - Nyborg Strand 2014

Mandag 24/3				
Kl. 10.15 – 10.30		Velkomst		
Kl. 10.30 – 12.00		Åbningsforedrag v/ Ruben Schachtenhaufen: <i>Sproglyde inden i og uden for vores hoveder</i>		
Kl. 12.00 – 13.00		Frokost		
Kl. 13.00 – 13.45		Specialeforedrag – se opslag ved ALFs bureau		
	Søjle 1 Evidensbaseret Praksis	Søjle 2 Fonologi	Søjle 3 Inklusion i Logopædien	Søjle 4 Kommunikationsvanskeligheder hos voksne
Kl. 14.00 – 17.00	Trine Kjær Krogh & Peter Wick: <i>Evidensbaseret praksis i det logopædiske arbejdsfelt (oplæg & workshop)</i>	Marit Clausen: <i>Normal, forsinket eller afvigende? Fonologitilegnelse og fonologiske vanskeligheder hos dansk-sprogede børn</i>	Kate Ripley: <i>Inclusion for children with SLI in mainstream education: the challenge for schools</i>	Henrik Vesterhauge-Petersen: <i>Løsningsfokuserede samtaler og FIT (Feedback Informed Treatment) i samarbejdet med klienten</i>
Kl. 18.00		Aftensmad		
Kl. 19.30		Generalforsamling i ALF Uddeling af legater fra Vibeke og Victor og Blochs legat og Lingvistisk Logopædisk Studielegat		
Tirsdag 25/3				
Kl. 8.30 – 9:00		Kaffe/te og ½ rundstykke til endagskursister		
	Søjle 1 Evidensbaseret Praksis	Søjle 2 Fonologi	Søjle 3 Inklusion i Logopædien	Søjle 4 Kommunikationsvanskeligheder hos voksne
Kl. 9.00 – 12.00	Hana Malá Rytter: <i>Evidensbaseret praksis i hjerneskade-rehabilitering?</i>	Kirsten Loft Bergstrand: <i>Fonologi i praksis - »Fonologi i børnehøjde«</i>	Julie Dockrell: <i>Supporting children with speech, language and communication needs in mainstream education: challenges and opportunities</i>	Sue Franklin: <i>Making Naming Therapy Count for People with Aphasia</i>
Kl. 12.00 – 13.00		Frokost		
Kl. 13.00 – 13.45		Udstillerforedrag – se annoncering ved ALFs bureau		
Kl. 14.00 – 17.00	Hazel Roddam: <i>Speech and Language Therapy as an evidence-based profession: what are the skills, tools and resources that we need?</i>	Elisabeth Willadsen: <i>Udvælgelse af målløse i undervisningen af børn med fonologiske vanskeligheder</i>	Lone Johansen: <i>Børnefællesskaber og deltagelse - de professionelle arbejder med at skabe stærke inkluderende børne- og læringsfællesskaber</i>	Friedemann Pulvermüller: <i>From Neuroscience to Neurorehabilitation of Language</i>
Kl. 19.00		Festmiddag		
Onsdag 26/3				
Kl. 8.30 – 9.00		Kaffe/te og ½ rundstykke til endagskursister		
Kl. 9.00 – 9.45		Specialeforedrag – Udstillerforedrag – se opslag ved ALFs bureau		
	Søjle 1 Evidensbaseret Praksis	Søjle 2 Fonologi	Søjle 3 Inklusion i Logopædien	Søjle 4 Kommunikationsvanskeligheder hos voksne
Kl. 10.00 – 13.00	Jytte Isaksen: <i>Evidens, erfaring og ønsker - om foreningen af de tre elementer i evidensbaseret praksis</i>	Annette Fox-Boyer: <i>Classification and intervention of children with speech disorders</i>	Elsbeth McCartney: <i>Inclusion of children with speech- and language impairments into mainstream schools and kindergartens</i>	Lise Reitz: <i>Det mellem menneskelige forandringspotentiale</i>
Kl. 13.00		Sandwich & afrejse		

PROGRAM

for ALF's efteruddannelseskursus på Hotel Nyborg Strand

Østerøvej 2, 5800 Nyborg, mandag d. 24. til onsdag d. 26. marts 2014

Tilmelding kan *kun* foregå via hjemmesiden www.alf.dk

NB! Når du har tilmeldt dig via hjemmesiden modtager du automatisk en svarmail, som er din kvittering for tilmeldingen. Af kvitteringen fremgår, hvilke foredrag du er tilmeldt. *Print kvitteringen ud og medbring den til kurset.*

Programmets foredrag falder indenfor følgende temaer:

1. Evidensbaseret Praksis
2. Fonologi
3. Inklusion i Logopædien
4. Kommunikationsvanskeligheder hos voksne

Mandag d. 24. marts 2014

Kl. 9:00 – 10:15

Ankomst og indkvartering.

Man kan først påregne at få værelserne fra kl. 14.00

Kl. 10.15 - 10.30

Velkomst og praktiske oplysninger

Kl. 10.30 - 12.00

Åbningsforedrag ved:

Ruben Schachtenhaufen, fonetiker, cand.mag. og ph.d. i lingvistik.

Arbejder bl.a. med undervisning, forskning og sprogteknologi.

Titel: »Sproglyde inden i og uden for vores hoveder«

Abstract:

Sproglyde er på den ene side et fysisk fænomen

– lydølger, som udspringer af vores taleorganer, når de arbejder sammen om at producere sprog. På den anden side er det et abstrakt fænomen – fonemer, som dannes i vores hjerner, når vi udsættes for auditive indtryk. Når vi taler med hinanden, bliver vores tanker og ord transformeret til et akustisk signal via vores taleorganer og transformeret tilbage igen, når signalet rammer lytterens ører. Denne proces foregår i det daglige så ubemærket, at vi sjældent tænker over de nærmere detaljer. Alt, vi opfatter, er ord og budskaber, mens de fysiske omstændigheder, som kommunikationen beror på, undslipper vores bevidsthed. Men fordi sprog nu engang fungerer på denne måde, er der mange ting, der kan gå galt. Vi får nogle gange produceret nogle lyde, som ikke var vores hensigt, og vi opfatter indimellem lyde, som slet ikke er blevet udtalt. Vi kan opleve, at vi udtaler ordene korrekt, men bliver misforstået. Andre gange udtaler vi ordene forkert, men bliver alligevel forstået. Og det medvirker til at forme og forandre sproget. I dette oplæg ser vi via eksempler fra bl.a. sprogtilegnelse, sprogforandringer og udtalesjusk,

hvordan forholdet mellem sproglydenes dualistiske natur ofte spiller os et pus. Selv folk, der er vant til at arbejde med sprog til daglig, kan blive perplekse over sproglydenes forskellige abstraktionsniveauer og blive forført af det ofte drilske forhold mellem fysikkens og sprogets verden.

Kl. 12.00 - 13.00

Frokost

Kl. 13.00 - 13:45

Specialeforedrag.

Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig. Annoncering af specialeforedrag kan ses på hjemmesiden eller på opslag ved ALF's bureau.

Kl. 14.00 - 17.00

SØJLE 1: EVIDENSBASERET PRAKSIS

*Oplæg ved: Trine Kjær Krogh, adjunkt, cand. mag., Professionshøjskolen UCC
Peter Wick, Lektor, psykolog, Professionshøjskolen UCC*

**Titel: »Evidensbaseret praksis«
(oplæg & workshop)**

Abstract:

I oplægget og workshoppen vil vi afklare følgende spørgsmål: Hvad er evidensbaseret praksis, og hvad kan evidensbaseret praksis tilbyde os? Grundlæggende forudsætter evidens, at logopæden inddrager forskningsbaseret viden, forholdt til egen praksis med inddragelse af barnets perspektiv. Evidensbaseret praksis er derfor en arbejdsform, hvor den enkelte logopæd indtager rollen som forsker i egen praksis.

En stor udfordring for talehøreområdet i Danmark er, at vi er et lille sprogområde, og derfor kun har adgang til få standardiserede test. Heraf følger, at det er nødvendigt at inddrage og bearbejde udenlandsk forskning til danske forhold, ligesom mange logopæder kan stå med den udfordring, at der simpelthen ikke er forskning til rådighed i forhold til den problemstilling, de står i. I forløbet vil vi drøfte, hvordan man kan imødekomme denne udfordring.

For den enkelte logopæd kan det være en uoverskuelig opgave, at forholde sig evidensbaseret til alle aspekter af faget på egen hånd. Udenlandske erfaringer peger på, at netværk på tværs af institutioner eller kommuner kan være en løsning. En anden udfordring er, at det kan tage lang tid at læse forskningsrapporter, særligt på engelsk, og omsætte dem til praktiske handlinger, som skal evalueres.

Evidensbaseret praksis hænger tæt sammen med udvikling af en stærk implementeringsfaglighed. Det er nødvendigt at være meget skarp i forhold til, hvad der virker, hvorfor og hvordan? Oplægget vil derfor også forholde sig til, hvordan den enkelte professionelle løbende kan forbedre og udvikle sin faglighed og praksis, ud fra en forståelse af, at det er en lang proces at omlægge sin arbejdsform til evidensbaseret praksis, og at man aldrig bliver færdig, fordi der løbende kommer ny forskning til.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 2: FONOLOGI

Oplæg ved: Marit Carolin Clausen, cand. mag. i audiologopædi, Syddansk Universitet

Titel: »Normal, forsinket eller afvigende? Fonologitilegnelse og fonologiske vanskeligheder hos dansk-sprogede børn«

Abstract:

Normative data omkring sprogtilegnelsen er af stor betydning for logopædien, for igennem disse data er det muligt at opnå en viden omkring, hvorvidt et barn gennemløber en normal, forsinket eller afvigende sprogudvikling. Denne viden har i de seneste år fået større og større betydning i takt med et stigende krav om evidensbaseret praksis. Dette gælder både for den logopædiske udredning og den derpå følgende undervisning, som logopæden udfører. Inden denne evidensbaserede praksis dog er mulig, er det nødvendigt at indsamle data for det specifikke sprogområde (grammatik, fonologi, fonetik osv.) på det givne sprog, som man vil belyse. Derpå skal data analyseres, og resultaterne overføres til praksis.

Denne præsentation vil give en kort introduktion til børns fonologitilegnelse. Derefter præsenteres på baggrund af nye normative data, som er blevet indsamlet i 19 forskellige kommuner i Danmark, hvordan dansk-sprogede børn tilegner sig den danske fonologi. Endvidere vil der blive præsenteret data på børn med udtalevan-skeligheder for at se på forskelle mellem en normal, forsinket og afvigende fonologitilegnelse. Betydningen af disse data for den logopædiske udredning og undervisning vil blive diskuteret, og case-eksempler blive brugt for at vise, hvordan den nye forskningsviden kan blive anvendt i den danske logopædiske praksis.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 3: INKLUSION I LOGOPÆDIEN

Oplæg ved: Kate Ripley, Senior educational psychologist, Hampshire, UK

Titel: »Inclusion for children with SLI in mainstream education: the challenge for schools«

Abstract:

The challenge for mainstream school. The population of children with SLI. UK data issues for attainments & behavior. Case studies - why 4/5 children are »missed«. Implications for teacher training: markers for the missing children

Support for children with SLI. Support for understanding-adult language in the classroom. Teaching vocabulary and visual support. Support for expressive language-color coded grammar and narrative

Language and behavior. Research evidence-case studies. Emotional literacy self-regulation

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 4: KOMMUNIKATIONS-VANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved: Henrik Vesterhauge-Petersen, socialrådgiver, terapeut og ICCE-certificeret underviser i Feedback Informed Treatment

Titel: »Løsningsfokuserede samtaler og FIT (Feedback Informed Treatment) i samarbejdet med klienten«

Abstract:

Med udgangspunkt i principper for Feedback Informed Treatment og Løsningsfokuseret samtale introduceres redskaber til udvikling af en skræddersyet indsats, hvor behandlingen tilpasses klientens præferencer, mål og »ide om forandring«.

Feedback Informed Treatment (FIT) er en panteoretisk og evidensbaseret tilgang til evaluering og forbedring af kvalitet og effekt af behandlingsarbejde. Indsatsen tilpasses klienten gennem løbende feedback fra klienten vedrørende behandlingsalliancen samt effekten af indsatsen.

I oplægget introduceres to enkle skemaer til feedback. Skemaerne anvendes ved hver samtale, hvilket giver mulighed for at tage hånd om vanskeligheder i alliancen eller manglende effekt i tide.

Den løsningsfokuserede samtale er en resource- og fremtidsorienteret tilgang til problemløsning. De enkle og konstruktive terapeutiske principper bygger på de elementer af løsninger, som allerede er til stede i klientens liv. I et respektfuldt samarbejde med klienten er dennes ressourcer, selvstændigt formulerede mål og evne til at håndtere og udvikle egne, unikke løsninger i samtalefokus.

Den løsningsfokuserede model er velegnet til arbejde med enkeltpersoner, familier eller grupper, hvor komplekse problemer vanskeliggør retning og udvikling i samarbejdet. Tilgangen er udviklet inden for rammerne af systemisk korttidsterapi med familier. I kraft af sin fleksibilitet er metoden siden blevet implementeret inden for en lang række områder som f.eks. socialt arbejde og sundhedsarbejde, arbejde med udsatte børn og deres familier, børne- og voksenpsykiatri, misbrugerbehandling, personlig udvikling, undervisning samt arbejdet med tale- hørevanskeligheder.

Oplægget vil inkludere videoklip og små øvelser undervejs.

Kl. 18.00

Aftensmad

Kl. 19.30 -?

Audiologopædisk Forenings ordinære generalforsamling.

Se dagsorden og beretning fra formanden på hjemmesiden.

Mød op på generalforsamlingen – tag del i debatten.

Uddeling af legater til ansøgere til Vibeke og Victor Blochs legat og Lingvistisk Logopædisk Studielegat

Tirsdag d. 25. marts

Kl. 8:30 – 9:00

Kaffe/te og ½ rundstykke til endagskursister

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 1: EVIDENSBASERET PRAKSIS

**Oplæg ved: Hana Malá Rytter, lektor, ph.d.
Institut for Psykologi, Københavns Universitet,
Research Centre for Brain Injury Rehabilitation
(ReCBIR)**

Titel: »Evidensbaseret praksis i hjerneskade-rehabilitering?«

Abstract:

Det er blevet til gængse krav, at behandlinger er *evidensbaserede*, dvs. hviler på forskningsresultater, som lever op til de højeste metodologiske krav (EBP, evidensbaseret praksis). Der er visse områder, hvor denne tilgang er utilstrækkelig, idet den ikke besvarer de spørgsmål, klinisk praksis stiller. *Hjerneskaderehabilitering* repræsenterer et sådant område. Patienter har forskellige aldre, baggrund, livserfaringer før og efter skaden, og måder at tackle hverdagen på. Deres hjerneskader er forskellige både mht. omfang og placering, og mht. hvordan de påvirker personens funktionsniveau. Neurorehabilitering skal ikke »helbrede« skaden, men forbedre hjernens funktion og evnen til at klare sig i hverdagen. Der arbejdes med varierede effektmål, forskellige behandlinger i en helhedsorienteret kontekst. Resultater fra traditionelle forskningsdesigns giver kun i meget ringe omfang svar på spørgsmål som fx. 'under hvilke omstændigheder og for hvilke type patienter virker den pågældende behandling', 'hvilke kombinationer af behandling har den største effekt', etc. Spændingsfeltet mellem forskning og praksis byder således på mange udfordringer, herunder

LINGVISTISK-LOGOPÆDISK STUDIELEGAT

Herved indkaldes ansøgninger om legatportioner fra Lingvistisk-Logopædisk Studielegat.

Legatets formål er først og fremmest at yde økonomisk støtte til lingvistisk og/eller audiologopædisk forskning med det sigte at forbedre undervisningen/behandlingen af børn, unge og voksne med tale-høre- eller sprogsvækkigheder.

Legatet kan søges af lingvister og audiologopæder samt personer, der ønsker at foretage et videregående studium med henblik på disputats eller andet selvstændigt videnskabeligt arbejde inden for områderne lingvistik og/eller audiologopædi.

For at kunne støtte så mange kvalificerede projekter som muligt vil legatet ikke se sig i stand til at finansiere større projekter, men kan overveje at finansiere delprojekter. I øvrigt henvises til fondets vedtægter.

Uddelingen af legatportionerne finder sted i forbindelse med Audiologopædisk Forenings generalforsamling den 24. marts 2014 på Hotel Nyborg Strand.

Ansøgninger vedlagt projektbeskrivelse og økonomisk overslag sendes til:

Per Nielsen - Randrupvej 14 - 2610 Rødovre

Ansøgningsfristen udløber den 15. februar 2014.

Legatbestyrelsen

manglende beskrivelser og standardisering af behandlinger og terapeutens 'metodefrihed'. Dertil kommer, at forskning og den kliniske praksis ikke altid deler prioriteringer. Implementering af forskning kræver derfor en høj grad af forpligtigelse fra ledelsens side.

Hvordan kommer vi så bedst videre? Udover at dyrke EBP er der også brug for, at den enorme viden, som praksis disponerer over, bliver systematisk indhentet og efterfølgende analyseret. Klinikere og terapeuter skal selv være med til at indsamle viden og lave løbende status over fremskridt og udfordringer. En sådan praksisbaseret evidens kan på sigt give indsigt i andre problemstillinger end EBP, fx. effektiviteten af forskellige behandlingsalternativer.

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 2: FONOLOGI

Oplæg ved: Kirsten Loft Bergstrand, tale-hørekonsulent, PPR Gentofte

Titel: »Fonologi i praksis – Fonologi i børnehøjde«

Abstract:

I dette oplæg vil jeg illustrere, hvordan jeg i praksis arbejder med børn med fonologiske vanskeligheder. Udgangspunktet for mit arbejde med børn med fonologiske vanskeligheder er »Fonologi i børnehøjde«, en metode udviklet af Anne-Grethe Dahms. Gennem de seneste år er metoden tilpasset ny viden. Med udgangspunkt i cases vil jeg fortælle meget konkret om undervisningen af børnene, både individuel undervisning og undervisning i grupper. Målet med undervisningen er selvfølgelig, at børnene kommer til at tale med en upåfaldende udtale. Jeg vil vise de strategier, børnene får i undervisningen. Strategier, som hjælper børnene til at få en bedre udtale og øget fonologisk opmærksomhed. Jeg vil blandt andet illustrere valg af målord, materialer og inddragelse af forældre. Træning hjemme er en vigtig del af arbejdet med børn med fonologiske vanskeligheder. Jeg har anvendt »Fonologi i børnehøjde« til børn, fra de er knap 3 år gamle. Jeg synes, at denne

metode er meget anvendelig, ikke mindst til børn med svære fonologiske vanskeligheder.

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 3: INKLUSION I LOGOPÆDIEN

Oplæg ved: Julie Dockrell, Professor, Psychology & Human development, Institute of Education, London

Titel: »Supporting children with speech, language and communication needs in mainstream education: challenges and opportunities«

Abstract:

The Better Communication Research Programme (BCRP) was conceived to address the interface between research, practice and policy for children and young people with speech, language and communication needs (SLCN). This presentation will provide an overview of our findings drawing on specific comparisons between pupils with language impairments and those with Autism Spectrum Disorders (ASD). Analyses indicated these two groups of children had different prevalence rates (SLCN numbers were greater), different trajectories over time and different patterns of association with socio demographic factors. SLCNs were associated with social disadvantage, whereas ASD was not. Similarly, SLCN was associated with English as an additional language, whereas ASD was not. There was a steady decline in the numbers of children with SLCN over the primary school years. By contrast, prevalence of ASD remained fairly constant. Different patterns of comorbidity were evident for the two groups. Children identified with language impairment had greater difficulties with expressive and receptive vocabulary and grammar. Those with ASD had greatest difficulties in areas of social communication. However, there was substantial overlap between the populations in both their language and learning needs.

This clearly raises challenges for practitioners. We found teachers' reports of curriculum differentiation were sensitive to the children's pat-

terns of need, rather than the diagnostic category. This sensitivity was reflected by reports of greater curriculum differentiation for those pupils with the most significant language problems and greater attempts to structure teaching activities for those with more problems with social communication. However, when we observed the pupils in their classrooms it was difficult to identify these different approaches. Overall data from the BCRP points to the importance of developing a systematic framework to support children's language learning needs – a framework that does not rely on categorisation but acknowledges children's profile of needs, how these change over time and how to address them systematically in educational contexts. The presentation will develop these issues and provide an opportunity for considering their relevance to different educational and clinical settings.

References

Better Communication Research Programme reports. December 2012. Available online: <http://tinyurl.com/bybhc4r>

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 9.00 – 12.00

SØJLE 4: KOMMUNIKATIONS-VANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved: Sue Franklin, Professor, Department of Clinical Therapies University of Limerick

Titel: »Making Naming Therapy Count for People with Aphasia«

Abstract:

This workshop will review the evidence base for the two main types of naming therapy; facilitation and semantic feature. This will include consideration of the extent to which therapy generalises, and the number of words which can be treated. After considering the concepts of activity and participation, we will end the workshop by planning ways in which naming therapy can

make a difference to the everyday life of the person with aphasia.

Programme:

9.00: Lecture: facilitation and semantic feature therapy

9.45: PBL cases: which therapy?

10.15: Coffee

10.30: Lecture: Activity, participation and the therapy requirements of people with aphasia

11.15: PBL cases: making therapy matter

Kl. 12.00 - 13.00

Frokost

Kl. 13.00 – 13.45

Udstillerforedrag - Annonceres foran Alf's bureau.

Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 1: EVIDENSBASERET PRAKSIS

Oplæg ved: Hazel Roddam, Principal Lecturer in Research, Allied Health Professions Unit, University of Central Lancashire.

Titel: »Speech and Language Therapy as an evidence-based profession: what are the skills, tools and resources that we need?«

Abstract:

This lecture will address the challenges that face the Speech and Language Therapists (SLTs) as we seek to demonstrate that our interventions are evidence-based and that we ourselves are equipped with the skills we need to deliver the most effective services for our patients and clients. Evidence-Based Practice (EBP) is the modern mantra, but we need to challenge ourselves to ensure that this is a reality and not merely tokenism. The rhetoric of EBP will not impact on the quality of care for our patients if we struggle to implement it in our routine clinical practice. We need to focus on what works, what doesn't, and what we can learn to help us improve practice. It is certainly not expected that

we should all be research-active, but we should all be active users of research. SLTs already demonstrate significant commitment to keeping updated but it is still important to consider the current debates around EBP, including the widespread uncertainties about EBP.

This lecture aims to be informative for all delegates, as an introduction to the topic or as a refresher: encompassing an overview of the most recent relevant research around EBP. There will be a clear focus on prompting delegates to reflect on their own skills and confidence, mapping out personal actions to consolidate awareness of the research environment, ethos and culture for our profession. A range of evidence-based tools, resources and strategies to support best practice in clinical service will be discussed.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 2: FONOLOGI

**Oplæg ved: Elisabeth Willadsen,
lektor, ph.d. Institut for Nordiske studier og
Sprogvidenskab, Københavns Universitet**

Titel: »Udvælgelse af målløyd i undervisningen af børn med fonologiske vanskeligheder«

Abstract:

Foredraget vil sætte fokus på, hvilke principper der styrer logopædens valg af målløyd i forhold til undervisning af børn med fonologiske vanskeligheder. Der er en række undersøgelser, der tyder på, at lingvistiske principper med fordel kan styre valget af målløyd i undervisningen, da disse synes at medføre en større grad af generalisering både indenfor og på tværs af lydklasser end mere traditionelt udvalgte målløyd. Der vil blive lagt vægt på inddragelse af, i hvor høj grad der er evidens for de enkelte principper for udvælgelse af målløyd.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 3: INKLUSION I LOGOPÆDIEN

VIBEKE OG VICTOR BLOCHS LEGAT

Hermed indkaldes ansøgninger til legatportioner til Vibeke og Victor Blochs legat

Legatets formål er at yde støtte til videnskabelig, lingvistisk uddannelse af en værende eller vordende talelærer/logopæd ved et af landets universiteter.

Legatet kan tildeles –

- Studentere, der efter lingvistisk eksamen ønsker at blive talelærer/logopæd
- Talelærere/logopædere, der ønsker at gennemføre en lingvistisk universitetsuddannelse
- Personer, der ønsker at foretage et videregående studium med henblik på disputats eller andet selvstændigt, videnskabeligt arbejde inden for områderne lingvistik og logopædi

Vedtægter for legatet kan ses på Audiologopædisk Forenings hjemmeside www.alf.dk

Uddeling finder sted i forbindelse med Audiologopædisk Forenings generalforsamling den 24. marts 2014 på Hotel Nyborg Strand.

Ansøgning bilagt projektbeskrivelse sendes inden den 14. februar 2014 til fondsbestyrelsen ved Bente Reimann Jensen - Nordmarksvej 3 - 4621 Gadstrup

Kvittering for modtagelsen af ansøgningen sendes til din, i ansøgningen anførte, mailadresse.

**Oplæg ved: Lone Johansen, cand. pæd.,
pæd. psyk., konsulent,
Undervisningsministeriet, Departementet.
Afdeling for Børn og Grundskole, Center for
Udvikling af Dagtilbud og Folkeskole**

**Titel: »Børnefællesskaber og deltagelse - De
professionelles arbejde med at skabe stærke
inkluderende børne- og læringsfællesskaber«**

Abstract:

Børn tilbringer store dele af deres dag i dagtilbud og skole sammen med andre børn, på den måde udgør børnene fundamentale betingelser for hinandens liv, trivsel og læring. Børn i dagtilbud og skole vokser op i en kultur præget af leg, læring og samvær i fællesskaber. I fællesskaberne skal barnet kunne klare sig – kunne deltage og bidrage til fællesskaberne – og undgå udstødelse. Børn er i dag afhængige af at kunne trives socialt og opnå læring, for det er i det sociale og faglige miljø omkring dem, at de henter bekræftelse, anerkendelse og selvværd. Kravet til vores børne- og læringsmiljøer må derfor være, at de kan skabe fællesskaber og relationer, der forebygger eksklusion fra de sociale og faglige arenaer.

Workshoppen vil sætte fokus på, hvordan vi som professionelle omkring børnene kan sætte rammerne for de stærke børne- og læringsfællesskaber. Hvordan arbejder vi med individualiserede testresultater f.eks. en sprogscreening eller en psykologisk test, så den praksisbetonede viden, konteksten, børnefællesskaberne, læringsmiljøerne, pædagogikken og didaktikken sætter rammerne for indsatserne.

Væsentlige begreber i workshoppen vil være: Børnefællesskaber, læring, ressource- og fejlfinderperspektiv, fællesskabende didaktik, deltagelsesmuligheder, børns betingelser for hinanden, børns begrundelser for at handle som de gør, hverdagslæring, forældresamarbejde m.m.

Lone Johansen er uddannet pædagog og Cand. Pæd. Pæd. Psyk. og har de sidste 13 år bevæget sig, både som pædagog og konsulent, rundt i almenfeltet, specialfeltet og imellem disse to arenaer i et inklusionsperspektiv. Hun arbejder nu i Undervisningsministeriet i den udadgående enhed, der hedder Inklusionsudvikling,

som har til opgave at understøtte alle landets kommune i arbejdet med inklusion.

Kl. 14.00 – 17.00

SØJLE 4: KOMMUNIKATIONS- VANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

**Oplæg ved: Friedemann Pulvermüller,
Brain Language Lab, Freie Universität Berlin,
Germany**

**Titel: »From Neuroscience to Neuro-
rehabilitation of Language«**

Abstract:

Advances in theoretical and experimental neuroscience have important implications for clinical practice. Brain research documented that the cortical mechanisms for language and action are tightly interwoven and, concurrently, new approaches to language therapy in neurological patients are being developed that implement language training in the context of relevant linguistic and non-linguistic actions, therefore taking advantage of the mutual connections of language and action systems in the brain.

A further well-known neuroscience principle is that learning at the neuronal level is driven by correlation of neural activity; consequently, new approaches to language therapy emphasize massed practice in a short time, thus maximizing therapy quantity and frequency and, therefore, correlation at the behavioral and neuronal levels. Learned nonuse of unsuccessful actions plays a major role in the chronification of neurological deficits and behavioral approaches to therapy have therefore employed shaping and other learning techniques to counteract such nonuse.

These insights from neuroscience combine to yield a new kind of therapy approach to post-stroke aphasia, called constraint-induced aphasia therapy or intensive language-action therapy (ILAT) Whereas classical wisdom had been that post-stroke aphasia cannot be significantly improved at a chronic stage, a short intensive training interval (2 weeks, 2 hours/day) of ILAT yields significant improvement of language per-

formance in patients with chronic aphasia, several years after their stroke. The method has recently been improved further by applying drug treatment in conjunction with the behavioral training ILAT now appears as an efficient tool for improving language functions, even at chronic stages of aphasia. In future, we will aim to further optimize the method, strive to understand its underlying mechanisms and explore its perspectives with regard to a spectrum of communicative and cognitive deficits.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 19 - ...?

Festmiddag

Onsdag d. 28. marts

Kl. 8:30 – 9:00

Kaffe/te og ½ rundstykke til endagskursister

Kl. 9.00 – 9.45

Udstillerforedrag.

Annonceres foran ALF's bureau. Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig.

Kl. 9.00 – 9.45

Specialeforedrag.

Åben adgang – tilmelding ikke nødvendig. Følg med på hjemmesiden eller se opslag på kursusdagen.

Kl. 10.00 – 13.00

SØJLE 1: EVIDENSBASERET PRAKSIS

Oplæg ved: Jytte Isaksen, videnskabelig assistent, Syddansk Universitet

Titel: »Evidens, erfaring og ønsker – om foreningen af de tre elementer i evidensbaseret praksis«

Abstract:

Evidensbaseret praksis består som bekendt af de tre elementer, bedste videnskabelige evidens, logopædens ekspertise/erfaring og borge-

rens meninger/synspunkter, som tilsammen udgør en optimal model for praksis. For at udøve evidensbaseret praksis må altså borgeren og muligvis dennes pårørende involveres aktivt af audiologopæden i planlægningen af interventionen. Dette kan potentielt være en svær øvelse, da kunsten at integrere de tre elementer ikke altid er ligetil.

Et eksempel på dette kunne være: 1. Evidensen siger, at Lee Silverman Voice Treatment (LSVT) er effektiv for tale-stemmevanskeligheder som følge af mild til moderat Parkinsons sygdom, 2. Bent har Parkinsons sygdom og ønsker et individuelt forløb mhp. at bibeholde sit job som journalist. Han kontakter taleinstituttet, fordi han har hørt om denne metode og vil afprøve den, 3. Logopæden Lis kender til metoden, men synes den lyder forfærdelig amerikansk og har derfor ikke taget et LSVT-kursus. I stedet afholder hun gruppetilbud for personer med Parkinsons sygdom, som hun tilbyder Bent.

På baggrund af eksempler fra praksis og forskning i institutionel kommunikation vil oplægget fokusere på, hvilke udfordringer der kan opstå og hvordan de håndteres, når der skal opnås konsensus mellem tre til tider konfliktende størrelser.

Kl. 10.00 - 13.00

SØJLE 2: FONOLOGI

Oplæg ved: Annette Fox-Boyer, Professor of Logopedics, Ph.D., MSc, Speech and Language Pathologist. University of Applied Sciences, Hochschule Fresenius, Hamburg, Germany

Titel: »Classification and intervention of children with speech disorders«

Abstract:

Children with speech disorders form the largest group of patients in speech therapist clinical practice. However, they do not represent a homogenous group. This talk will present different ways of the classification of speech disorders and will argue that a psycholinguistic approach

seems to be the most sensible way at present. Dodd's psycholinguistic classification model, which argues for a classification of symptomatology in combination with research results about the underlying deficits, will be explained (Dodd, 1995/2005). Further, it's consequences for intervention will be described and intervention approached and their evidence of effectiveness for the different subgroups of speech disorders will be presented with a special focus on phonological intervention. Next to well-known approaches designed for English-speaking children, a language independent approach designed for German (P.O.P.T. – Psycholinguistic orientated Phonological Therapy, Fox, 2005) will be presented in more detail.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 10.00 - 13.00

SØJLE 3: INKLUSION I LOGOPÆDIEN

Oplæg ved: Elspeth McCartney, Doctor, School of Psychological Sciences and Health, University of Strathclyde, Glasgow

Titel: »Inclusion of children with speech- and language impairments into mainstream schools and kindergartens«

Abstract:

European policies on social justice and social inclusion involve a presumption that children with disabilities, including children with language impairments, will wherever possible be educated in their local mainstream (normal) kindergartens and schools. For this to be successful, three factors should be present: schools and kindergartens should provide a facilitating communication environment; there should be opportunities for children with language impairments to learn and practice relevant language skills, and there should be positive and transparent working relationships amongst the adults concerned - school staff, therapy staff, families and others.

Bemærk! Oplægget foregår på engelsk

Kl. 10.00 – 13.00

SØJLE 4: KOMMUNIKATIONS- VANSKELIGHEDER HOS VOKSNE

Oplæg ved: Lise Reitz, logopæd og psykoterapeut. Center for Specialundervisning for Voksne, CSV

Titel: »Det mellemmenneskelige forandringspotentiale«

Abstract:

I det logopædiske felt arbejder vi ofte med mennesker, der er i risiko for at miste eller have svært ved at opbygge samhørighedsfølelsen med andre mennesker grundet kommunikationsvanskeligheder. Hvad kan vi lære fra det neuroaffektive forskningsfelt i forhold til det relationelle samspil, der foregår imellem os og de kommunikationsramte mennesker, vi ser i vores praksis? Og hvordan fremmer vi forandringspotentialet hos disse mennesker?

Et af mine store forbilleder i den terapeutiske verden er Diana Fosha. I sit arbejde interesserer hun sig i særdeleshed for forandringspotentialet i den terapeutiske relation. Der er et lille citat fra 2002, der med få ord bringer essensen frem i det, jeg gerne vil formidle i dette oplæg/workshop:

»In our work, we must not be afraid to love, to suffer, to think, to feel, in other words, to be alive. That is the best guarantee that moments of transformation will not be missed«. I sin terapeutiske tilgang har Fosha hentet inspiration fra tilknytningsforskningen. Dette neuroaffektive forskningsfelt har de seneste årtier vist, at vi er »hardwired for connection«, at hjernens udvikling er afhængig af netop samhørighed, og at der foregår en symbiotisk regulering mellem moderens og barnets hjerne i barnets udvikling. Og at vi i alle livets faser ændrer vores hjerne i samspillet med andre mennesker.

Kl. 13.00

Sandwich & afrejse...

PRISLISTE

Efteruddannelseskursus på Nyborg Strand, 24. - 26. marts 2014

Tilmeldinger kan **kun** ske via ALFs hjemmeside <http://www.alf.dk/>

Tilmeldingsfristen er **tirsdag den 28. januar 2014**

	Medlemmer af ALF	Ikke-medlemmer
Hele kursuspakken* (i enkeltværelse)	4.600 kr.	5.600 kr.
Hele kursuspakken (i delt dobbeltværelse)	3.900 kr.	4.900 kr.
Dagskursist** (mandag)	1.500 kr.	2.500 kr.
Dagskursist (tirsdag)	1.900 kr.	2.900 kr.
Dagskursist (onsdag)	1.200 kr.	2.200 kr.
Dagskursist (alle dage)	2.800 kr.	3.800 kr.
Billet til Festmiddag	450 kr.	650 kr.

*Hele kursuspakken inkluderer, kursusafgift, værelse, alle måltider inkl. festmiddag, isvand, kaffe/the & kage/frugt.

**Dagskursus inkluderer, kursusafgift, frokost, isvand, kaffe/the & kage/frugt.

VIGTIGT!

Ved annullering af tilmelding efter 1. februar 2014 - betales et gebyr på 1.000 kr.

Ved annullering af tilmelding efter 1. marts 2014 - refunderes indbetalt kursusafgift ikke

Ved overdragelse af en plads, fra et ALF-medlem til et *Ikke*-medlem - betales differencen mellem de to priser

ALF REGIONALT KURSUS:

CELF-4, Bayley med vægt på den sproglige del samt CCC-2

Kursusdag med 3 forskellige test

Den 25. februar 2014 i København, Professionshøjskolen UCC, Titangade 11, 2200 København

Den 27. februar 2014 i Aarhus, VIAUC Campus Nord, Hedeager 2, 8200 Aarhus

Begge dage fra kl. 9.30 – 16.30. Forplejning: Frugt, sandwich, vand, kaffe/te samt kage

Tilmelding: www.alf.dk Pris: Kr. 500,- (medlemmer af ALF) / Kr. 1100,- (ikke medlemmer af ALF)

Seneste tilmelding er den 26. januar 2014

Præsentation af CELF-4

v/ Kikki Førsteliin Andersen, Logopædfaglig konsulent for Pearson ifm. udvikling af skandinavisk udgave af CELF-4, Logopæd i Forebyggelse og Rådgivning, Rudersdal Kommune.

Der gives en introduktion til det logopædiske undersøgelsesredskab CELF-4 (Clinical Evaluation of Language Fundamentals 4th. ed.; Wiig et al. 2006), som udkom på dansk på forlaget Pearson, foråret 2013. CELF-4 er skandinavisk normeret og kan benyttes i forbindelse med udredningen af sproglige færdigheder hos børn i alderen 5-12 år. Testen indeholder en række delprøver, der er relateret til sprogforståelse og sprogproduktion på forskellige niveauer.

Præsentationen vil bl.a. indeholde en kort beskrivelse af udviklingen af den danske version af testen samt en gennemgang af materialets delprøver. Sluttelig diskuteres testens tolkningsmuligheder, anvendelighed og begrænsninger.

Kursusdeltagerne opfordres til at medbringe de to CELF-4 registreringsark (*Registreringsskema 5-8 år* og *Registreringsskema 9-12 år*) til præsentationen, hvis de har mulighed for det.

Præsentation af Bayley med vægt på den sproglige del

I København v/ Susanne Lassen Landorph, Psykolog ved Ambulatorium for spæd- og småbørn, Glostrup.

I Aarhus v/ Marianne Bjerregaard Christiansen, Psykolog ved Spædbørnsafsnittet i Risskov.

Bayley Scales of Infant Development er en meget anerkendt og velundersøgt metode til at vurdere forsin-

kelser i små børns udvikling (0-4 år), og er den mest anvendte psykologiske test indenfor denne aldersgruppe. Bayley undersøger 5 områder; det kognitive, det impressive og ekspressive sprog, grov og finmotorik og barnets følelsesmæssige og sociale udvikling. Bayley giver mulighed for at dokumentere mulige vanskeligheder tidligt.

Bayley vil blive præsenteret hvad angår opbygning, standardisering og opgørelse. De to sproglige skalaer vil blive uddybet med beskrivelse af typer af opgaver, anvendelighed og begrænsninger.

Præsentation af CCC-2

v/ Anne Skovbjerg Poulsen, Audiologopæd, PPR Frederiksberg.

På kurset vil du blive introduceret til Children's Communication Checklist second edition, CCC-2, som kan bruges af logopædien og psykologer til at afdække sproglige og kommunikative vanskeligheder hos børn i alderen 4-17 år. CCC-2 er udviklet af Professor Dorothy Bishop og udgivet på dansk på Pearsons Assessment i 2012. CCC-2 er bl.a. udviklet til at kunne identificere børn med pragmatiske sprogvanskeligheder i gruppen af børn med sproglige vanskeligheder, og til at identificere børn, som sandsynligvis lider af en sprogforstyrrelse, og som burde henvises til yderligere udredning for autismespektrumforstyrrelse. CCC-2 består af 70 udsagn, som respondenten skal besvare, ud fra hvor ofte det som beskrives observeres i barnets hverdag.

På kurset vil vi gennemgå hvordan CCC-2 bruges i praksis, med fokus på indholdet af CCC-2, opgørelse og tolkning.

Retningslinier for artikler og debat i DA

Fra manuskriptvejledningen på www.alf.dk:

Indlæg til bladet kan tage afsæt i undervisning og vejledning, anden professionel praksis, forskning, lovbestemmelser, samfundsmæssige forhold, aktuelle begivenheder samt andre forhold med relation til mennesker med kommunikationshandicap eller faglige emner i tale-høre-læsepædagogikken.

Synspunkter i artikler og indlæg deles ikke nødvendigvis af bestyrelse og redaktion.

Redaktionen vurderer artiklernes lærdighed og sproglige læsbarhed, men tager ikke ansvar for det faglige indhold, herunder rigtigheden af referencer mv.

Ud over dette har redaktion og bestyrelse truffet følgende beslutninger vedr. DA:

- Alle artikelforslag gennemlæses af medlemmer af redaktion, bestyrelse eller andre med faglig indsigt i det pågældende tema for så vidt muligt at sikre, at der både kommer en faglig og en sproglig vurdering samt efterfølgende dialog med artikelforfatteren.
- Fra nr. 1 2013 skal alle artikler indledes eller afsluttes med et lille forfatterportræt, hvoraf det fremgår, hvilken uddannelses- og erfaringsmæssige baggrund forfatteren har for at skrive artiklen, om vedkommende har eget firma mv.
- Hvis en artikel har været - eller tænkes - bragt i andre tidsskrifter/blade, skal det oplyses i manchetten.
- Der skal være en klar skelnen i layout af artikler og debat. Hvis der er tvivl om, hvorvidt et indlæg hører til den ene eller den anden kategori, tages en beslutning af flere medlemmer af redaktion og bestyrelse i fællesskab.
- Hvis der kommer kommentarer til artikler eller debatindlæg, skal den person, der har haft det oprindelige indlæg, have mulighed for at svare i samme nummer som kommentaren. Videre debat henvises som udgangspunkt til facebook.

*Bente Reimann Jensen, formand
og Natasha Epstein, redaktør*

ALF's bestyrelse

Formand:

Bente Reimann Jensen
Nordmarksvej 3, 4621 Gadstrup
Tlf. 5150 5815
Email: formand@alf.dk

Næstformand:

Rikke Simonsen
Bremersallé 14, 8700 Horsens
Tlf. 3113 1028
Email: rikke.simonsen.alf@gmail.com

Kasserer:

Helle Iben Bylander
Tjærebyvej 25, 4000 Roskilde
Tlf. 2180 3463
Email: kasserer@alf.dk

Sekretær:

Jane Sonne
Katrinedalsvej 45c, 2720 Vanløse
Tlf. 6126 7425
Email: jane.sonne@gmail.com

Mette Thomsen

2300 København S
Email: mette.thomsen.alf@gmail.com

Kirsten Skjødt

Rypevænget 258, 2980 Kokkedal
Tlf. 2271 9212
Email: kirsten56@msn.com

Webmaster:

Nicolai Østenlund
Stevnsøgade 1, 1. tv., 2200 København N
Tlf. 2620 4716
Email: post@stemmedannelse.dk

Suppleanter:

Jakob Stenz
Mette Henriksen

Indhold

3	LEDER
4	<i>Kathrine Kjær Rasmussen</i> : Sprog vanskeligheder hos børn med ADHD
9	<i>Mette Grønbek Hansen</i> : Karlstadmodellen – sprogudvikling med individet i centrum
13	<i>Majken Kaae Frederiksen og Lisbeth Haaber</i> : Fra engelsk til dansk – men hvordan?
21	<i>Rikke Vang Christensen</i> : Noget om projektet <i>Language and Cognition – Perspectives from Impairment</i> og om sætningsgentagelse
27	ANMELDELSER
33	MEDLEMS-NYT

Forsiden: Sommerskoledeltager læser under en vejledning. Foto: Mette Grønbek Hansen.

DANSK AUDIOLOGOPÆDI

49. årgang • December 2013 • Nr. 4

Fagblad for tale-, høre- og læsepædagoger. Udgives af Audiologopædisk Forening

Redaktør (ansv.): Natasha Epstein, Årslev Engvej 1, Sønderup, 4200 Slagelse.
Tlf. 2876 4727. E-mail: ne@csu-slagelse.dk

Redaktionsmedl.: Birthe Høier, Hjarupvej 17, 6200 Aabenraa. Tlf. 2332 9203
Anne Francis Berg, Munkevænget 21, 4300 Holbæk. Tlf. 5944 0307

Sats & tryk: AMH GRAFISK, 6823 Ansager

DANSK AUDIOLOGOPÆDI udkommer fire gange årligt - i marts, juni, september/oktober og december.
Manuskripter skal være redaktionen i hænde senest hhv. 1/2, 1/5, 15/8 og 1/11. Manuskriptvejl. på www.alf.dk

Priser pr. 1.10.2007: Institutionsabonnement: kr. 500,-. Privat abonnement: kr. 350,-.
Abonnement i udlandet: kr. 500,-. Løssalg: kr. 100,- pr. nr.

Annoncepriser pr. 1.9.2013, excl. moms: Omslagets s. 2: 5650,-. 1/1 side: 5350,-. 1/2 side: 3100,-.
Ved annoncering i samtlige numre i en årgang gives en rabat på 10%.

Annoncest.: 1/1 side til kant (3 mm besk.) 210x280 mm. 1/1 side 170x242 mm. 1/2 side 170x121 mm.

Oplag: 1300. © Forfatteren og Audiologopædisk Forening.

Synspunkter i artikler og indlæg deles ikke nødvendigvis af bestyrelse og redaktion.
Eftertryk - også i uddrag - kun med forfatterens og redaktionens skriftlige tilladelse.

Abonnement m.v.

ALF
Postboks 34
4130 Viby Sj.

Audiologopædisk Forening

v/ formand Bente Reimann Jensen
Nordmarksvej 3
4621 Gadstrup
Tlf. 5150 5815
Email: formand@alf.dk

ISSN 0105-7200